

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ
Кафедра фінансів та обліку

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ
ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ
ШЛЯХОМ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
ГРЕСЬКА Романа Володимировича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ВИСОЦЬКА Інна Борисівна

Рецензент
доктор економічних наук, професор
МИСЬКІВ Галина Василівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«20» березня 2024 р., протокол № 10
завідувач кафедри фінансів та обліку,

(підпис) **МЕЛЬНИК С.І.**
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2024

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання

Кафедра фінансів та обліку

Освітній ступінь «магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

фінансів та обліку

_____ Степан МЕЛЬНИК

«20» листопада 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ГРЕСЬКА Романа Володимировича

1. Тема роботи «Організаційні засади діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом»

керівник роботи ВИСОЦЬКА Інна Борисівна, кандидат економічних наук, доцент

затверджені наказом ЛьвДУВС від «17» листопада 2023 р. № 1403 о/с

2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «05» березня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативно-правові документи з питань організації діяльності банківських установ в системі протидії відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, літературні джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Провести теоретичне дослідження особливостей організації вітчизняної антилегалізаційної системи та місця банківських установ в ній, провести аналіз діяльності банківських установ України упродовж 2020-2022 рр., проаналізувати діяльність банків в системі протидії відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, розробити рекомендації по формуванню антилегалізаційної стратегії банку, запропонувати заходи вдосконалення управління легалізаційним ризиком банку.

5. Перелік графічного матеріалу (додатків). Види фінансового моніторингу та його суб'єкти; заходи банку у сфері ВПК/ФТ; кількість діючих банків в Україні упродовж 2020-2022 рр.; кількість структурних підрозділів банків України упродовж 2020-2022 рр.; активи банків України упродовж 2020-2022 рр.; сума виданих кредитів банками України упродовж 2020-2022 рр.; рентабельність банківських установ України упродовж 2020-2022 рр.; структура суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зареєстрованих у Держфінмоніторингу України упродовж 2020-2022 рр.; кількість повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом України від банків та небанківських установ упродовж 2020-2022 рр.; види антилегалізаційних стратегій банківських установ; етапи управління легалізаційними ризиками банку; алгоритм управління ризиками відмивання коштів у банку.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ВИСОЦЬКА І.Б., доцент кафедри фінансів та обліку		
2	ВИСОЦЬКА І.Б., доцент кафедри фінансів та обліку		
3	ВИСОЦЬКА І.Б., доцент кафедри фінансів та обліку		

7. Дата видачі завдання «20» листопада 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.12.2023	виконано
2	Написання першого розділу	01.01.2024	виконано
3	Написання другого розділу	01.02.2024	виконано
4	Написання третього розділу	01.03.2024	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	03.03.2024	виконано
6	Оформлення роботи	05.03.2024	виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)ГРЕСЬКО Р.В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)ВИСОЦЬКА І.Б.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ГРЕСЬКО Р.В. Організаційні засади діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

Кваліфікаційна робота містить аналіз

теоретичних засад організації діяльності банків у сфері протидії відмиванню коштів, отриманих незаконним шляхом. У роботі досліджено різноманітні схеми відмивання грошей, які використовують банківські установи, та розглянуто діяльність банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу, проведено оцінки внутрішньобанківської системи ПКВ/ФТ АТ КБ «Приватбанк». Також запропоновано заходи з удосконалення управління ризиками легалізації злочинних доходів, базуючись на використанні міжнародних методик оцінки таких ризиків.

Ключові слова: відмивання коштів, фінансовий моніторинг, суб'єкти фінансового моніторингу, банківська установа, ризик відмивання коштів, протидія відмиванню коштів

ANNOTATION

HRESKO R.V. Organizational principles of banks' activities in the system of combating the legalization of income obtained by criminal means. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

The qualification work contains an analysis of the theoretical foundations of the organization of banks' activity in the field of combating money laundering, obtained by illegal means. The paper investigated various money laundering schemes used by banking institutions, considered the activities of banks as subjects of primary financial monitoring, and carried out assessments of the internal banking system of AML/CFT of JSC CB «Privatbank». Also proposed are measures to improve the management of the risks of legalization of criminal income, based on the use of international methods of assessing such risks.

Keywords: money laundering, financial monitoring, subjects of financial monitoring, banking institution, risk of money laundering, anti-money laundering

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ	9
1.1. Система протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: особливості формування та функціонування	9
1.2. Місце банківських установ в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом	16
1.3. Нормативне регулювання діяльності банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу	22
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	27
2.1. Аналіз діяльності банківських установ упродовж 2020-2022 рр.	27
2.2. Динаміка інформування банками Державної служби фінансового моніторингу України	33
2.3. Організація внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ АТ КБ «Приватбанк»	38
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	46
3.1. Формування антилегалізаційної стратегії банку як інструмент протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом	46
3.2. Шляхи вдосконалення організації управління легалізаційними ризиками банківської установи.....	52
Висновки до розділу 3	60
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Трансформаційні зміни в економіці, соціально-економічна нестабільність, високий рівень корупції та тіньова економіка створюють умови для нагромадження значних обсягів незаконних доходів, які в подальшому легалізуються через фінансову систему країни. Банківські установи найчастіше використовуються для легалізації незаконних доходів. Залучення банківських установ до відмивання «брудного» капіталу несе серйозні загрози. У разі порушення антилегалізаційного законодавства Національний банк України, як регулятор, застосовує до банку заходи впливу, що може призвести до втрати довіри клієнтів і, відповідно, зниження рівня прибутковості та платоспроможності установи. Для банківських установ важливо розробити заходи щодо оцінки та мінімізації ризиків легалізації «брудних» грошей та розробити стратегії запобігання та протидії відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом.

Дослідженню сутності фінансового моніторингу та ролі банків у його здійсненні присвячені праці таких вчених: Дмитренко Е.С. [3], Глущенко О. О., Семеґена І. Б. [25], Клименка А.О. [4], Колодізева О. М. та Коцюби О. В. [35], Краліч В. Р. [32], Патюти І. М. [5], Поплевічева Н [39]. Оцінка та мінімізація легалізаційного ризику банків вивчали Внукова Н.М. [19], Дмитров С. О., Медвідь Т. А. [31], Коваленко В.В., Єгорова А.С. [38], Мордань Є. Ю., Бондаренко Є. К., Кальченко Я. І., Давиденко Ю. С. [22], Омельченко О. І., Островський Д. М. [23], Уткіна О. В. [27], Худокормова М. І. [26]. Результати досліджень цих та інших вчених використовувались при написанні цієї кваліфікаційної роботи.

Для написання кваліфікаційної роботи були використані нормативно-правові документи, аналітичні дані Національного банку України та Державної служби фінансового моніторингу, а також інформаційні ресурси Інтернету. Однак, навіть при наявності значної кількості літературних джерел та публікацій з вибраної тематики, проблема організації діяльності банків у

системі протидії відмиванню коштів вимагає додаткового вивчення та дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою цієї кваліфікаційної роботи є проведення глибокого теоретичного аналізу та формулювання практичних рекомендацій щодо організації діяльності банків у контексті протидії легалізації доходів, які надходять злочинним шляхом. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити особливості формування та функціонування вітчизняної системи протидії відмиванню коштів;
- дослідити місце та роль банків в системі протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму;
- вивчити чинну нормативно-правову базу проведення фінансового моніторингу банками;
- розкрити основні тенденції розвитку банківського сектору України упродовж 2020-2022 рр.;
- провести аналіз інформування банками Державну службу фінансового моніторингу України про фінансові операції;
- вивчити особливості організації внутрішньобанківської антилегалізаційної системи АТ КБ «Приватбанк»;
- розкрити основні види та етапи формування антилегалізаційної стратегії банку, розкрити її місце у загальній стратегії розвитку банку;
- розробити механізм управління банківським антилегалізаційним ризиком.

Об'єктом дослідження є фінансові операції банківських установ.

Предметом дослідження є організація діяльності банківських установ в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Методи дослідження. Для написання кваліфікаційної роботи були використані різні методи наукового дослідження:

- при вивченні теоретичних аспектів організації антилегалізаційної системи та організаційних засад антилегалізаційної діяльності банків застосовано методи аналізу та синтезу;

- для оцінки результативності антилегалізаційної діяльності банків були застосовані методи порівнянь та спостережень;

- для кращого візуального сприйняття матеріалу в аналітичному розділі були використані графічні та табличні методи;

- у висновках був застосований метод узагальнень.

Наукова новизна одержаних результатів:

- удосконалено механізм управління легалізаційними ризиками та розробки рекомендацій щодо формування стратегії банку відповідно ступеня легалізаційного ризику.

Основний зміст роботи. У першому розділі кваліфікаційної роботи розкрито особливості формування та функціонування вітчизняної антилегалізаційної системи та місця банківських установ в ній.

У другому розділі проаналізовано діяльність банківської системи упродовж 2020-2022 рр., динаміку інформування банками Держфінмоніторингу України, побудову внутрішньобанківської антилегалізаційної системи АТ КБ «Приватбанк».

Третій розділ присвячено розробці рекомендацій щодо розробки антилегалізаційної стратегії на основі оцінки ризиків, вдосконалення механізму управління ризиками відмивання коштів банківської установи.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменування). Загальний обсяг робота становить 67 сторінок, із них основний текст – 62 сторінки, які містять 16 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ

1.1. Система протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: особливості формування та функціонування

Сьогодні українська економіка стикається з серйозними проблемами через зростання незаконних фінансових операцій, які мають великі розміри і негативно впливають на соціально-економічні та політичні процеси. Нелегальна економічна діяльність стає тягарем для законної економіки, перешкоджає соціально-економічним реформам, підвищенню рівня життя населення, фінансовій стабільності, розвитку держави та забезпеченню її національної безпеки. Суб'єкти незаконного підприємництва проникають в усі сфери економіки, накопичують доходи незаконного походження, що стає основою для зміцнення матеріально-технічної бази злочинних угруповань, перетворення кримінальної індустрії та появи організованої форми національної та транснаціональної злочинності. Однією з ключових проблем є те, що злочинні угруповання використовують законні схеми економічних операцій для своїх корисливих цілей, що насичує різні сфери соціально-економічних відносин потужним криміногенним потенціалом і створює несприятливу інвестиційну атмосферу та негативно впливає на розвиток і безпеку національної економіки. Це створює потребу в глибокому аналізі ролі інституту фінансової розвідки – фінансового моніторингу – як ефективного механізму боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, що сприяє поширенню криміналізації економіки та підриває міжнародний престиж країни.

У сфері легалізації коштів існують два основних процеси легалізації злочинних доходів – самовідмивання та професійне відмивання. Самовідмивання коштів передбачає, що особа, яка одержала кошти

незаконним чином, самостійно займається їх подальшою легалізацією. У професійному відмиванні клієнт передає свої кошти, отримані у незаконний спосіб, за винагороду фахівцеві, який відмиває їх. Сучасні тенденції свідчать, що 90% злочинних доходів, які легалізуються, контролюються так званими посередниками, тоді як лише 10% здійснюють самі злочинці [1].

Варто відзначити, що так само, як ефективний фінансовий сектор сприяє розвитку законної економіки, наявність неконтрольованих каналів відмивання грошей є критичним фактором для зростання нелегальної економіки. Це пояснюється тим, що для злочинців легалізовані кошти стають важливішими, ніж доходи від злочинної діяльності. Отже, недостатня ефективність антилегалізаційної політики сприяє розвитку нелегального бізнесу через зниження вартості каналів відмивання грошей.

Відмивання доходів представляє собою процес приховування походження доходів, одержаних суб'єктами з незаконної економічної діяльності, та їх подальшу легалізацію. Суть цього процесу полягає в тому, що «брудні» кошти проникають у фінансову систему країни через проведення ряду фінансових операцій, які мають непублічний характер, що ускладнює їх подальше виявлення регуляторами та правоохоронними органами. Чим більше складні методи та фінансові інструменти використовуються для направлення незаконних доходів у фінансову систему країни, тим важче визначити їх джерела. Ускладнення походження коштів також спричиняється переходом через фінансові установи кількох країн, використанням офшорних фінансових центрів або небанківських систем переказу грошей, оскільки антилегалізаційні процеси можуть бути неефективними в окремих ланках цих фінансових операційних ланцюгів.

Щорічний обсяг легалізації (відмивання) незаконних доходів на світовому рівні оцінюється від 500 мільярдів доларів США до 2,8 трильйонів доларів США. Проте варто зауважити, що ці оцінки можуть бути недооціненими з різних причин, таких як неповнота класифікації відповідних даних, недостатність баз даних для застосування прямих методів розрахунку,

а також використання непрямих методів для оцінки обсягів легалізаційних потоків.

Проблема легалізації доходів, які були отримані незаконними шляхами, стала глобальною. Після проголошення незалежності України почався процес створення різноманітних юридичних інститутів та правових засад для країни як для суверенної держави. Проте, як і у більшості пострадянських країн, в Україні рівень «тіньової» економіки значно зріс. Це можна пояснити небажанням робити радикальні зміни в економічній сфері, а також відсутністю на той момент належної нормативної бази, яка могла б регулювати процедури фінансового моніторингу.

Створення комплексної системи фінансового моніторингу є не тільки міжнародним стандартом, але й необхідною передумовою для подальшого соціального та економічного розвитку, реформування бюджетної системи, системи соціального забезпечення, ефективного використання державного майна та забезпечення належного рівня економічної та національної безпеки загалом.

Контроль за дотриманням законодавства, запобігання фінансовим злочинам та ефективне використання коштів для досягнення державних цілей і стимулювання розвитку всіх учасників фінансових відносин – це основна мета фінансового контролю. Побудова єдиної системи державного фінансового контролю має велике значення в Україні, оскільки вона ґрунтується на забезпеченні соціально-економічного прогресу країни.

Державний фінансовий контроль над обігом коштів включає різні рівні контролю за фінансовими потоками, що сприяє зменшенню ризику втрати коштів, отриманих незаконним шляхом. Одним із ключових інструментів державного фінансового контролю є фінансовий моніторинг. Питання побудови ефективної системи фінансового моніторингу залишається актуальним для України. Така система сприятиме соціально-економічному розвитку країни, поповненню державних і місцевих бюджетів, а також фондів

соціального забезпечення, що в кінцевому підсумку забезпечить потрібний рівень економічної безпеки держави.

Важливо зазначити, що поняття «фінансовий моніторинг» визначено як на рівні законодавства у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Базовий Закон), так і у наукових дослідженнях. Згідно з нормами Базового Закону, фінансовий моніторинг – це комплекс заходів, що здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу з метою запобігання та протидії, і включає в себе здійснення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [2].

Однак наукова спільнота має різне розуміння цього поняття. Дослідження наявних у наукових джерелах визначень дозволив їх класифікувати у дві категорії:

- розуміння «фінансового моніторингу» як окремої галузі фінансового контролю. Наприклад, Е. Дмитренко визначає «фінансовий моніторинг» як спеціальну форму державного фінансового контролю, яка здійснюється компетентними органами та установами, що спеціалізуються на фінансових операціях [3]. Вони відстежують та реєструють операції, що відповідають критеріям підозри, і аналізують інформацію про них для виявлення схем легалізації злочинних доходів. А. Клименко також визначає «фінансовий моніторинг» як особливу форму фінансового контролю, спрямовану на виявлення операцій, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів [4].

- розуміння «фінансового моніторингу» як системи постійного моніторингу, що дозволяє прогнозувати ризики, пов'язані з легалізацією коштів. Наприклад, І. Патюта вказує, що «фінансовий моніторинг» є широким поняттям, що передбачає постійний моніторинг для прогнозування ризиків, пов'язаних з відмиванням грошей [5]. І. Бірюкова тлумачить «фінансовий моніторинг» як систему постійного моніторингу фінансової діяльності компанії з урахуванням постійно змінюваних умов фінансового ринку [6].

Після дослідження запропонованих визначень «фінансового моніторингу» вважаємо за доцільне сформулювати своє власне. Отже, фінансовий моніторинг – це процес виявлення фінансових операцій, здійснюваних суб'єктами економіки, задля перевірки їх відповідності вимогам антилегалізаційного законодавства. У цьому визначенні ми комбінуємо два підходи до розуміння фінансового моніторингу – процесуальний, структурний та враховуємо мікроекономічний аспект дослідження цієї категорії.

Розглядаючи сутність фінансового моніторингу, В. Першин у своїй роботі «Державний фінансовий моніторинг: завдання та функції» виділив кілька характеристик:

- фінмоніторинг представляє собою організаційно-правове явище, регламентоване публічним правом;
- механізм, спрямований на моніторинг та ідентифікацію фінансових операцій, що викликають підозру;
- надає можливість для всебічного аналізу зібраних даних та висновків;
- основною метою фінмоніторингу є мінімізація легалізації злочинних доходів [7].

Згідно з Базовим Законом, проведення фінмоніторингу включає в себе реалізацію як первинного, так і державного фінмоніторингу. Фінансовий моніторинг здійснюється на рівні різних суб'єктів – суб'єктів первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ) та суб'єктів державного фінансового моніторингу (далі – СДФМ) (див. рис. 1.1). Правова різниця між системою державного та первинного фінансового моніторингу базується на функціонуванні їх суб'єктів і спирається на наступні принципи: повна відповідальність та контроль, взаємовідносини, невтручання в законну діяльність суб'єктів фінансового моніторингу, розмежування покладених на учасників

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ	
Державний фінансовий моніторинг	Первинний фінансовий моніторинг
Суб'єкти фінансового моніторингу	-суб'єкти господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, -суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, -аудитори, аудиторські фірми, фізичні особи-підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна
	банки платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи оператори поштового зв'язку, інші установи, які надають послуги з переказу коштів (поштового переказу) та здійснення валютних операцій
	Суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових правовідносин) адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально нотаріуси, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги
	професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів
Міністерство фінансів України	
Національний банк України	
Міністерство юстиції України	
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	
Міністерство цифрової трансформації України	
Державна служба фінансового моніторингу України	

Рис. 1.1. Види фінансового моніторингу та його суб'єкти [2]
завдань та відповідальності, а також принцип профілактичної роботи [2].
Суб'єкти фінансового моніторингу можуть бути розділені на вищий та нижчий

рівні. На рівні нижчих суб'єктів проводяться прямі заходи контролю за фінансовими операціями. На більш високому рівні розташовані компетентні державні органи, такі як Національний банк України, Міністерство цифрової трансформації, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, та Державна служба фінансового моніторингу України. Ці органи відповідають за контроль над агентами фінансового моніторингу. Державна служба фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг України) відповідає за нагляд за грошовим обігом, збір, обробку та аналіз інформації про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу.

Серед об'єктів, які підлягають дослідженню у фінансовому моніторингу, варто зазначити численні фінансові операції, спрямовані на приховування походження незаконних доходів, а також на приховування осіб, що отримують неправомірний дохід:

- особи, пов'язані з діяльністю «конвертерних центрів»;
- фінансові операції, пов'язані з готівковими розрахунками фізичних осіб-підприємців;
- фінансові операції, пов'язані з використанням бюджетних коштів та іншого державного майна;
- фінансові операції, пов'язані з шахрайством у мережі Інтернет;
- фінансові операції, пов'язані з інвестиційною та страховою діяльністю;
- фінансові операції, пов'язані з використанням майнових та немайнових прав [8].

Проведений аналіз сутності поняття «фінансовий моніторинг» та вивчення структури національної системи фінансового моніторингу дає можливість зробити такі висновки та узагальнення:

По-перше, забезпечення економічної безпеки держави передбачає впровадження ефективної системи фінансового контролю, яка спрямована на зміцнення фінансової дисципліни в державі;

По-друге, фінансовий моніторинг є одним із засобів державного контролю, оскільки його проводять уповноважені державні органи та суб'єкти первинного фінансового моніторингу з метою запобігання використанню схем відмивання грошей та зменшення тіньової економіки в цілому.

1.2. Місце банківських установ в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом

Банківська система є неодмінною складовою економіки країни в цілому та фінансової системи зокрема. Через банківську систему здійснюється механізм розподілу фінансових ресурсів і коштів, їх мобілізація та участь у господарських операціях. Важливою функцією банків є акумуляція заощаджень, надання кредитів суб'єктам господарювання та населенню, збереження стійкості економіки. Отже, стабільність та захищеність банківських установ має значний вплив на рівень фінансової безпеки країни. Банки функціонують у специфічному середовищі параметри якого визначаються дією низки чинників, які здійснюють як позитивний, так і негативний впливи на діяльність банків. Однією з великих загроз для безпеки банківських установ є можливість легалізації злочинних доходів через їх використання. З огляду на вище сказане, особливої актуальності набуває дослідження організації банками проведення фінансового моніторингу.

Банківські установи здійснюють фінансовий моніторинг відповідно до вимог таких нормативних актів: Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2], Закону України «Про банки і банківську діяльність» [9], а також відповідно до «Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» [10].

Проведення фінансового моніторингу є важливим для банків, тому за організацію антилегалізаційної системи банку відповідає керівник правління

банку, голова філії іноземного банку, а також на відповідальний працівник банку. Відповідальність за організацію фінмоніторингу у банку, який перебуває в процедурі тимчасової адміністрації несе тимчасовий адміністратор, у разі ліквідації банківської установи – ліквідатор.

Організація внутрішньобанківської антилегалізаційної системи має на меті наступне:

- дотримання вимог антилегалізаційного законодавства України;
- ефективну ідентифікацію порогових або ж підозрілих фінансових операцій та інформування про них відповідні служби уповноваженого органу;
- запобігання використанню клієнтами банківських послуг та продуктів з легалізаційною метою [10].

Банк з метою належної організації здійснення фінмоніторингу та організації внутрішньобанківської антилегалізаційної системи здійснює низку заходів, серед яких:

- призначає з дотриманням вимог антилегалізаційного законодавства відповідального працівника (члена правління або керівника підрозділу, що відповідає за фінансовий моніторинг);
- під керівництвом відповідального працівника створює окремий структурний підрозділ, що здійснює організацію проведення фінмоніторингу;
- формує та забезпечує роботу системи управління легалізаційними ризиками банку;
- розробляє, затверджує та впроваджує в роботу внутрішні банківські документи у сфері ПВК/ФТ;
- створює та забезпечує роботу колегіального органу, який розглядає проблемні питання у сфері ПВК/ФТ;
- ресурсно забезпечує діяльність структурного підрозділу, що відповідає за проведення фінансового моніторингу в банку;
- налагоджує систему, яка інформаційно забезпечує обізнаність голови та членів правління банку у антилегалізаційній сфері ;

- надає інформаційну підтримку керівництву банку щодо важливості виконання вимог антилегалізаційного законодавства України. Метою такої діяльності є забезпечення належної системи управління легалізаційними ризиками. Також, акцентується розуміння наслідків, які може понести банк у разі порушення вимог антилегалізаційного законодавства України;

- ефективне розподілення функцій з ПВК/ФТ між лініями захисту та забезпечення належної обізнаності та виконання завдань працівниками банку стосовно їх обов'язків у цій сфері;

- впровадження та постійне вдосконалення внутрішньобанківського контролю у сфері ПВК/ФТ та своєчасне виявлення проблем і недоліків у системі управління ризиками ПВК/ФТ за допомогою внутрішнього аудиту;

- аналіз нових продуктів/послуг з метою оцінки ризиків ПВК/ФТ та належного контролю за ними;

- проведення регулярних навчальних заходів для працівників банку та їх агентів, спрямованих на розуміння покладених на них обов'язків та процедур;

- перевірка бездоганності ділової репутації всіх працівників банку, які залучені до здійснення фінансового моніторингу;

- створення та забезпечення ефективної системи ескалації сумнівів та проблем у антилегалізаційній сфері, включаючи порядок їх розгляду та повідомлення про порушення антилегалізаційного законодавства;

- впровадження системи автоматизації для забезпечення своєчасного та повного виконання банком обов'язків з ПВК/ФТ, включаючи виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та унеможливлення операцій осіб, зазначених у списку терористів;

- забезпечення своєчасного виявлення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу, та належний обмін інформацією з Держфінмоніторингом;

- реалізація заходів з неперервного фінмоніторингу клієнтського профілювання та забезпечення адекватного документування дій працівників банку;

- збереження документації, пов'язаної з виконанням банком обов'язків щодо протидії ВК/ФТ, протягом термінів, визначених законодавством України;

- своєчасна відповідь на запити НБУ та надання необхідних документів, які підтверджують виконання банківською установою вимог антилегалізаційного законодавства;

- постійне вдосконалення банківської антилегалізаційної системи [10].

Заходи банківських установ щодо забезпечення вимог антилегалізаційного законодавства наведено на рис. 1.2. Контроль цього виду проводиться відділом внутрішнього аудиту у банку, який регулярно, але не рідше одного разу на рік, проводить відповідні перевірки операційної діяльності банківської установи. Результати таких перевірок використовуються для складання висновків і рекомендацій, які розглядаються наглядовою радою банку або керівником відділення іноземного банку.

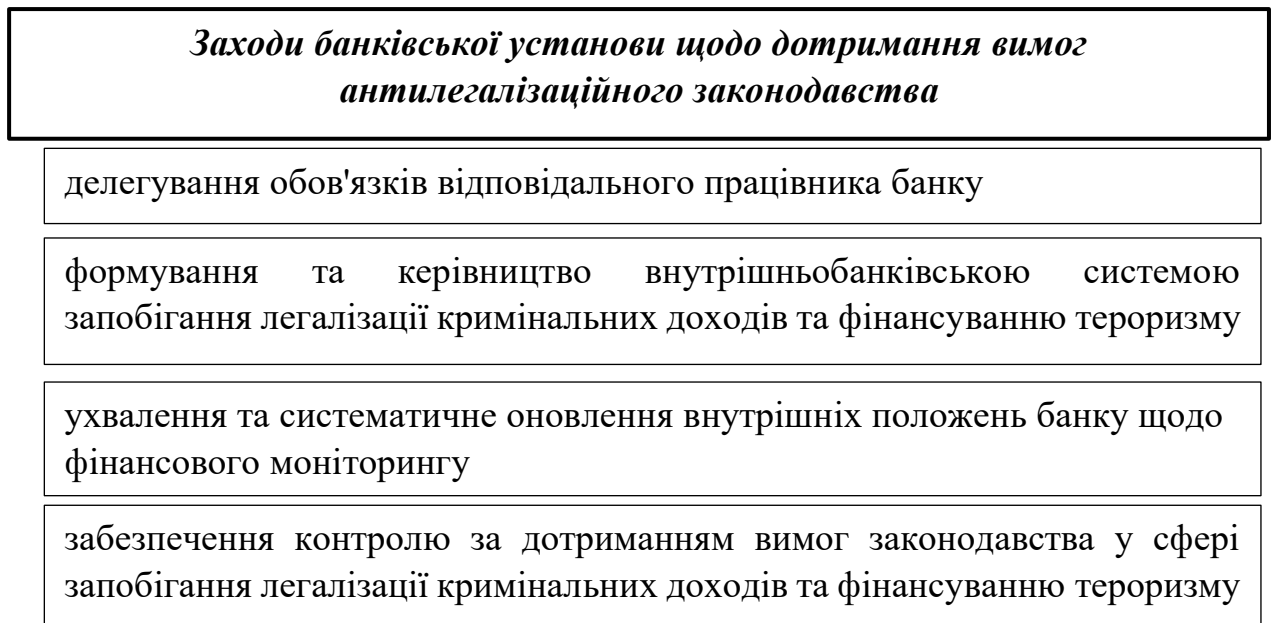

Рис. 1.2. Заходи банку у сфері ВПК/ФТ

Джерело: складено автором за [10]

У випадку наявності у банку відокремлених структур, що відповідальні за фінмоніторинг може бути створена внутрішньобанківська антилегалізаційна система. Ця система включає делегування конкретних повноважень, таких як ведення реєстру фінансових операцій та прийняття рішень щодо подання

інформації до Держфінмоніторингу України про фінансові операції в певному регіоні, відповідальним структурним підрозділам та їх працівникам [10].

Очевидно, що виконання значного обсягу операцій банком упродовж робочого дня, вимагає використання відповідного програмного забезпечення – системи автоматизації банку. Система автоматизації банку має таке призначення:

- направлена на забезпечення того, щоб банк міг ефективно обробляти великі обсяги даних щодо клієнтів і їхніх фінансових операцій, за допомогою відповідних алгоритмів, сценаріїв та інших інструментів;

- має на меті зміцнення внутрішнього контролю щодо виконання працівниками своїх обов'язків у антилегалізаційній сфері;

- спрямована на оптимальне використання ресурсів банку для виконання завдань та обов'язків у ролі СПФМ.

Ця система є інтегрованою комплексною системою, яка автоматизує процес моніторингу фінансових операцій і включає в себе різноманітні системи та підсистеми, що забезпечують належне функціонування антилегалізаційної системи банку.

Відповідальний працівник банку є особою, яка відповідає за здійснення фінансового моніторингу в банківській установі. Його репутація повинна бути бездоганною, а кваліфікація – відповідати встановленим стандартам. Призначення відповідального працівника банку здійснюється наглядовою радою на двох рівнях:

- на рівні члена правління банку, якому підпорядковується спеціальний антилегалізаційний підрозділ;

- як керівника спеціального антилегалізаційного підрозділу.

Відповідальний працівник повинен регулярно надавати письмові звіти керівнику про виявлені підозрілі та порогові фінансові операції, а також про застосовані заходи, впровадження правил і програм фінмоніторингу та навчання персоналу вимогам антилегалізаційного законодавства.

Для забезпечення ефективності системи фінансового моніторингу в банківських установах використовуються три рівні захисту:

Перший рівень захисту, відомий як «бек-офіс», охоплює заходи, спрямовані на ідентифікацію та відстеження ризиків легалізації коштів під час здійснення щоденних фінансових операцій. Також здійснюється контроль за відповідністю операцій вимогам законодавства про фінансовий моніторинг.

Другий рівень, який включає відділ Фінансового моніторингу, має на меті розробку інструментів та стандартів для першого рівня в сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Цей відділ відповідає за систему внутрішнього контролю та організацію ефективної антилегалізаційної системи банку.

Третій рівень, або відділ внутрішнього аудиту, призначений для перевірки відповідності нормам антилегалізаційного законодавства.

Банки застосовують ризик-орієнтований підхід (РОП) у своїй антилегалізаційній діяльності. РОП включає двоетапну оцінку ризиків, яка встановлює ризик-профіль як банку, так і клієнта. Оцінка ризиків для банку включає аналіз легалізаційних загроз, перегляд заходів протидії легалізації та оцінку рівня ризик-апетиту. В оцінку ризиків клієнтів включається виявлення та аналіз ризику їхніх бізнес-відносин і впровадження заходів для його зниження. Під час фінансового моніторингу особлива увага зосереджується на клієнтах з різними рівнями ризику, використовуючи відповідні методи перевірки. При встановленні критеріїв ризику, банки враховують результати національних оцінок ризиків, типологічні дослідження та рекомендації від державних фінансових органів. У випадку підозри банки можуть запитувати у своїх клієнтів додаткову інформацію, проводити верифікацію та ідентифікацію. Впровадження ризик-орієнтованого підходу сприяло скороченню бюрократичних процедур при ідентифікації та верифікації клієнтів, дозволяючи банкам зосередитися на клієнтах з високим рівнем ризику і вживати до них ефективні заходи.

Отже, банківські установи є провідними гравцями на фінансовому ринку і саме на них покладаються значні повноваження у сфері ПВК/ФТ. Запровадження Базового закону у новій редакції розширило повноваження банків у антилегалізаційній сфері.

1.3. Нормативне регулювання діяльності банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу

Антилегалізаційна діяльність в Україні ґрунтується на нормативній базі, розробленій у відповідності до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (надалі – Базовий закон) [2]. Цей закон визначає основні принципи фінансового моніторингу, ролі й повноваження суб'єктів, а також їх взаємодію. Крім того, він установлює критерії підозрілості фінансових операцій, їх порогові значення, процедури верифікації та ідентифікації учасників фінансових операцій, а також критерії виявлення зв'язку з легалізацією незаконно отриманих коштів.

Важну роль у регулюванні антилегалізаційної сфери відіграють нормативно-правові акти, які відносяться до групи підзаконних документів. Згідно з положеннями Базового Закону, значну частину таких актів ухвалює суб'єкт державного фінансового моніторингу, а щодо банківських установ – Національний банк України (НБУ). Для реалізації основних положень Базового Закону суб'єкти державного фінансового моніторингу (надалі – СДФМ) розробляють власні нормативні документи, які регулюють проведення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу (надалі – СПФМ). На вимогу Базового закону Національний банк України як СДФМ розробив «Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» [10]. Цей нормативний акт визначає порядок організації внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу та процедури

проведення фінансового моніторингу банками. Окрім того «Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» закріплює вимоги до претендентів на посаду відповідального працівника, порядок його призначення, діяльності, звільнення та звітування. Особлива увага у цьому нормативному акті приділяється вимогам до організації системи автоматизації банку, яка повинна передбачати закріплення основних положень, прописаних в Базовому законі, в реєстрах системи і здійснюватися автоматично. Значна увага в «Положенні про здійснення банками фінансового моніторингу» приділяється управлінню легалізаційними ризиками. Для виконання вимог Базового закону Постанова НБУ №65 «Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» передбачає запровадження ризик-орієнтованого підходу і закріплює критерії ризику відмивання коштів та фінансування тероризму за типом клієнта, за типом послуг, за каналом постачання послуг та географічний критерій легалізаційного ризику. Окрім того, вказаний нормативний акт визначає індикатори підозрілості фінансових операцій – індикатор за типом клієнта, за видами продуктів (послуг) [10].

Постанова НБУ «Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» [10] регламентує порядок взаємовідносин банківських установ зі спеціально уповноваженим органом – Державною службою фінансового моніторингу України. Інформаційний обмін банків з Держфінмоніторингом регламентується Постановою НБУ «Про затвердження нормативно-правового акта Національного банку України з питань формування файлів інформаційного обміну» [11]. Вказаний нормативний акт затверджує вимоги щодо файлів інформаційного обміну банківських установ із Держфінмоніторингом України.

Введення воєнного стану за Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [12] спонукало до внесення змін у регулювання діяльності фінансового ринку та фінансових установ, включаючи процедуру проведення фінансового моніторингу. Під час воєнного стану в Україні застосовуються спрощені процедури здійснення фінмоніторингу. Ці зміни

регулюються постановою Правління Національного банку України (НБУ) «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану» від 23.03.2022 № 60 [13].

Вказаний нормативний акт запроваджує такі зміни:

- скасовує процедуру встановлення походження готівкових коштів у разі: зарахування коштів у готівковій формі на рахунки Збройних Сил України (ЗСУ), на рахунки Міністерства соціальної політики України, на спеціальні рахунки, відкриті НБУ, призначені для допомоги ЗСУ або для підтримки найуразливіших категорій населення; зарахування, а також на рахунки банківських установ «Військові облігації»;

- спрощує процедуру ідентифікації та верифікації клієнтів при придбанні військових облігацій: отримання від фізичних осіб клієнтів документів за допомогою дистанційних систем, електронної пошти (з посвідченим ключем електронного підпису); можливість засвідчувати за допомогою ключа електронного підпису працівника банку документи, отримані від клієнта; встановлення особи клієнта за допомогою відеозв'язку;

- спрощує процедуру оновлення даних про клієнта та використання ідентифікаційних документів може бути застосоване в таких випадках: якщо неможливо зв'язатися з клієнтом або якщо документ втратив чинність. В цих випадках банк має право відмовитися від оновлення даних про клієнта або продовжити взаємовідносини без актуалізації інформації. Передбачено можливість здійснення віддаленої актуалізації даних клієнта;

- призупинення виїзних перевірок Національного банку України на період дії воєнного стану. НБУ як СДФМ роз'яснив для СПФМ особливості наглядової діяльності в антилегалізаційній сфері упродовж воєнного стану. Наприклад, лист НБУ «Про проведення нагляду у сфері фінансового моніторингу під час дії воєнного стану» [14] роз'яснює процедуру врахування

впливу воєнного стану на здійснення банками антилегалізаційних заходів. НБУ буде враховувати особливі обставини, спричинені воєнним станом, при оцінці порушень, що стосуються реєстрації фінансових операцій, обміну інформацією з Державним фінансовим моніторингом України та обслуговування клієнтів, які класифікуються як особи, що відносяться до ризикованих економічно-політичних осіб.

Після скасування воєнного стану, банківські установи мають можливість протягом 30 робочих днів відновити операції з виплатами за поточними рахунками клієнтів і надіслати відповідну інформацію до Державного фінансового моніторингу України щодо розморожування таких активів. Основні зміни в антилегалізаційній діяльності пов'язані з упрощенням проведення та реєстрації операцій з готівкою, які клієнти банківських установ перераховують для фінансування потреб Збройних сил України, Міністерства соціальної політики України та допомоги найуразливішим верствам населення.

На сьогодні в Україні діє відносно нова організаційно-правова база, спрямована на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом. Однак швидка глобалізація світових економічних відносин, запровадження воєнного стану та мінливість умов функціонування банківських установ вимагають постійного оновлення цієї бази. Це важливо, оскільки повнота та якість організаційно-правового забезпечення державної політики з попередження легалізації злочинних доходів є ключовим фактором, що впливає на ефективність всієї національної системи протидії легалізації.

Висновки до розділу 1

Україна від початку свого створення як незалежної держави прагнула приєднатися до економічно розвинених країн світу, інтегруватися у світове господарство. Для досягнення цієї мети Україна повинна дотримуватися стандартів управління, встановлених «цивілізованим світом». Провідні країни світу вважають відмивання коштів, отриманих у незаконний або протиправний спосіб, однією з основних загроз для цивілізованої економіки. З метою ефективного протидії проникненню злочинних коштів у легальну економіку, розвинені економічно країни створюють систему протидії легалізації коштів, яка діє як на міжнародному, так і на національному рівнях, а також на рівні фінансових установ. Україна з початку нового тисячоліття розпочала розбудову національної антилегалізаційної системи – системи фінансового моніторингу. Першим кроком на цьому шляху було створення Державного комітету фінансового моніторингу України.

Банківські установи є найбільшими фінансовими посередниками в державі, що призводить до частого використання їх для легалізації незаконноотриманих коштів. У системі фінансового моніторингу банки виступають суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а їх відповідним суб'єктом державного фінансового моніторингу є Національний банк України. Банківські установи несуть відповідальність за належну організацію внутрішньобанківської системи протидії легалізації. Для цього вони призначають відповідального працівника, налагоджують систему автоматизації банку для виявлення ризиків легалізації, проводять оцінку ризику апетиту банку, ризик-профілю клієнта та створюють три лінії захисту. Важливим напрямом організації системи фінансового моніторингу є розробка нормативних актів його регулювання, що змінюється відповідно до вимог часу.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

2.1. Аналіз діяльності банківських установ упродовж 2020-2022 рр.

Протягом останніх років українська банківська система функціонувала в складних умовах. З одного боку, вона стикалася з потребою адаптуватися до глобальних змін і технологічного прогресу, а з іншого – протистояла внутрішнім ризикам і кризам, зокрема, спричиненим активними бойовими діями на території країни. Крім того, Національний банк України отримав завдання негайно відокремити російський капітал від всіх банків.

Характерною рисою функціонування банківського сектору України за останні роки є постійні зміни ключових показників його діяльності. Проведемо оцінку показників діяльності банківських установ задля виявлення нагальних проблем та розробки заходів їх вирішення.

Аналіз динаміки змін ключових показників та причин їх коливань, а також оцінка кількісних наслідків вже впроваджених заходів і їх ефективність є важливими аспектами цього дослідження. Фінансовий стан банківської системи має великий вплив на економічну діяльність країни в цілому, оскільки банки виконують роль фінансових посередників та інвестиційних установ.

Останні політичні та економічні труднощі, які виникли в Україні останнім часом, негативно вплинули на показники банківської системи країни. За останні три роки (період 2020-2022 рр.), кількість банків в Україні поступово зменшувалася. Наприкінці 2022 року діючих банків було 67, що на 6 менше, ніж у 2020 р. (рис. 2.1).

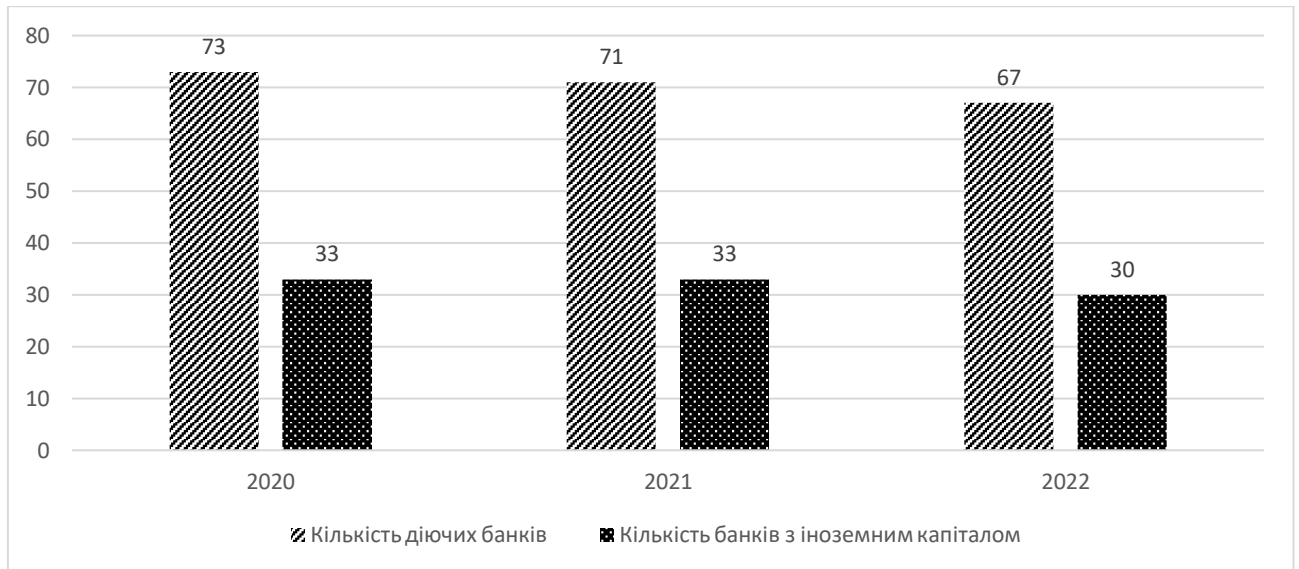

Рис. 2.1. Кількість діючих банків в Україні упродовж 2020-2022 рр., шт.
Джерело: складено автором [15]

Також, зафіксовано зменшення кількості банків із зовнішнім капіталом на 3 установи до кінця 2022 р. Станом на кінець 2022 р. кількість банків з іноземним капіталом становила 30 установ, з яких 22 є банками із повністю іноземним капіталом. Процес скорочення кількості банків супроводжується одночасно із процесом зменшення числа структурних підрозділів банків (рис. 2.2).

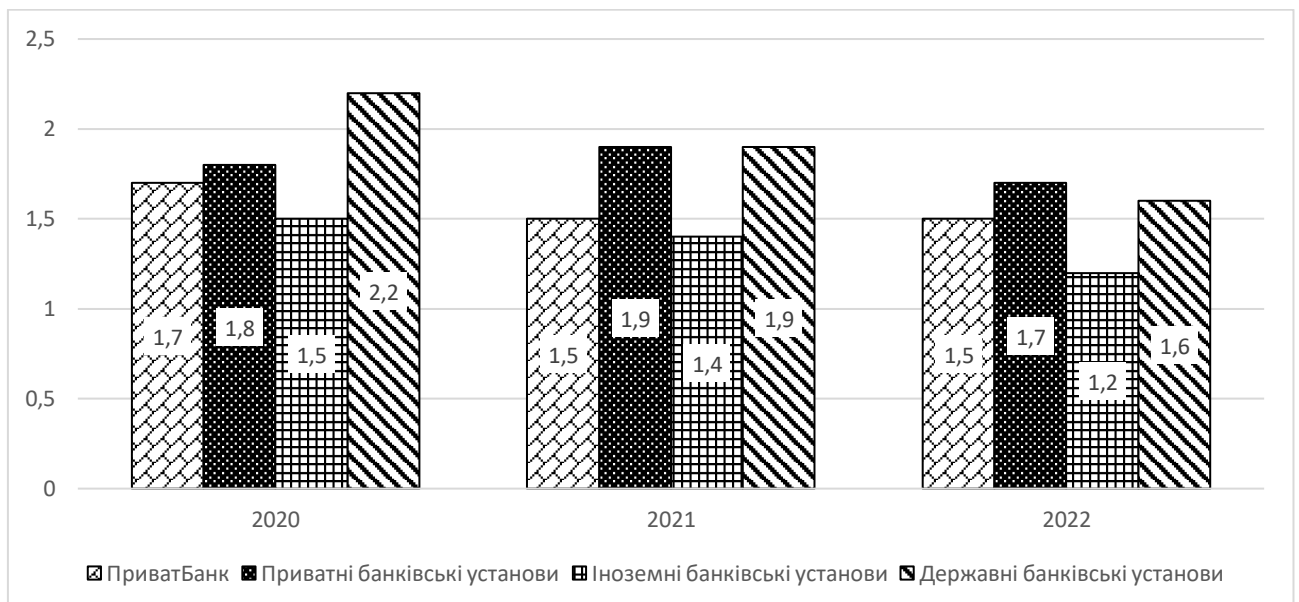

Рис. 2.2. Кількість структурних підрозділів банків України упродовж 2020-2022 рр., тис. од.

Джерело: складено автором за даними [15]

На кінець 2022 р. кількість банківських філій зменшилась на 1,2 тисячі в порівнянні з 2020 р. і склала 6 тисяч філій. В основному найбільше філій закрили іноземні та державні банки, в той час як приватні банки відкрили 100 нових відділень. У розрізі регіонів найбільше зменшення філій відбулося в областях, де тривають активні воєнні дії, таких як Харківська, Запорізька, Донецька та Херсонська. Тенденція до зменшення кількості діючих банків та філій свідчить про процес очищення банківської системи України, перш за все пов'язаний з недобросовісною діяльністю банків. Щодо іноземних банків, їх зменшення відбувається через санкції, введені Національним банком, стосовно українських банків з російським державним капіталом. Крім того, Україна наближає свої банківські стандарти до європейського рівня, де також спостерігається тенденція до зменшення кількості банків та філій. Також прогресивний розвиток онлайн-банкінгу також впливає на зменшення числа філій, оскільки багато клієнтів віддають перевагу інтернет-послугам [15].

Один із ключових показників, що свідчить про рівень розвитку банківської системи, – це обсяг банківських активів, оскільки вони є основним джерелом прибутку для банків. Аналіз динаміки активів банків України упродовж 2020-2022 рр. показав поступове їх збільшення (рис. 2.3).

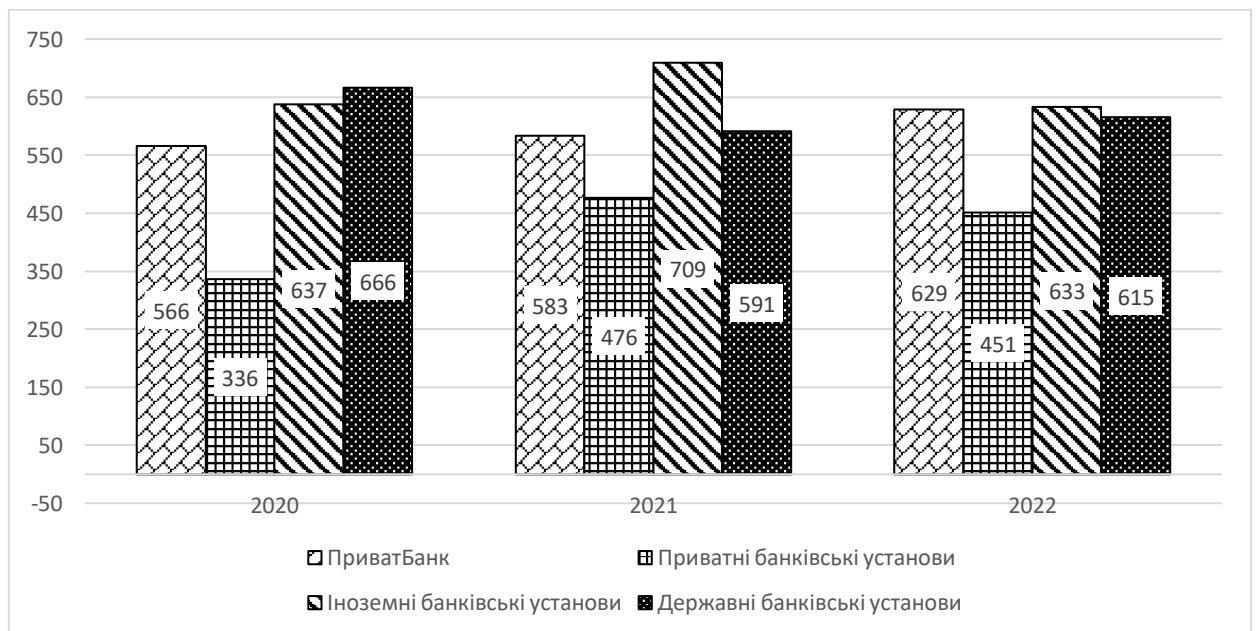

Рис. 2.3. Активи банків України упродовж 2020-2022 рр., млн.грн.

Джерело: розраховано автором за даними [15]

У період з 2020-2022 рр. активи банків з державною участю демонструють тенденцію до поступового зменшення. Так, за аналізований період активи державних банків скоротились на 51 млн. грн. і на кінець 2022 р. становили 615 млн. грн. АТ КБ «ПриватБанк» навпаки наростив активи упродовж 2020-2022 рр. на 63 млн. грн. та досяг рівня активів у розмірі 629 млн грн у 2022 р. Такі тенденції свідчать про збільшення концентрації в банківському секторі. Банки, що входять до іноземних банківських груп, демонструють тенденцію до поступового скорочення активів (на 4 млн грн), тоді як банки з приватним капіталом збільшили розмір активів упродовж 2020-2022 рр. на 115 млн. грн. Щодо тенденцій зміни активів у 2022 р., то збільшення активів під час військового конфлікту переважно відбувається за рахунок коштів, що розміщені в інших банках та вкладених у депозитні сертифікати Національного банку України.

Кредити, надані клієнтам, становлять більше половини активів банків, оскільки кредитування є основною функцією банківського сектору. У кредитному портфелі переважають кредити, видані суб'єктам господарювання, порівняно з кредитами, наданими фізичним особам (рис.2.4).

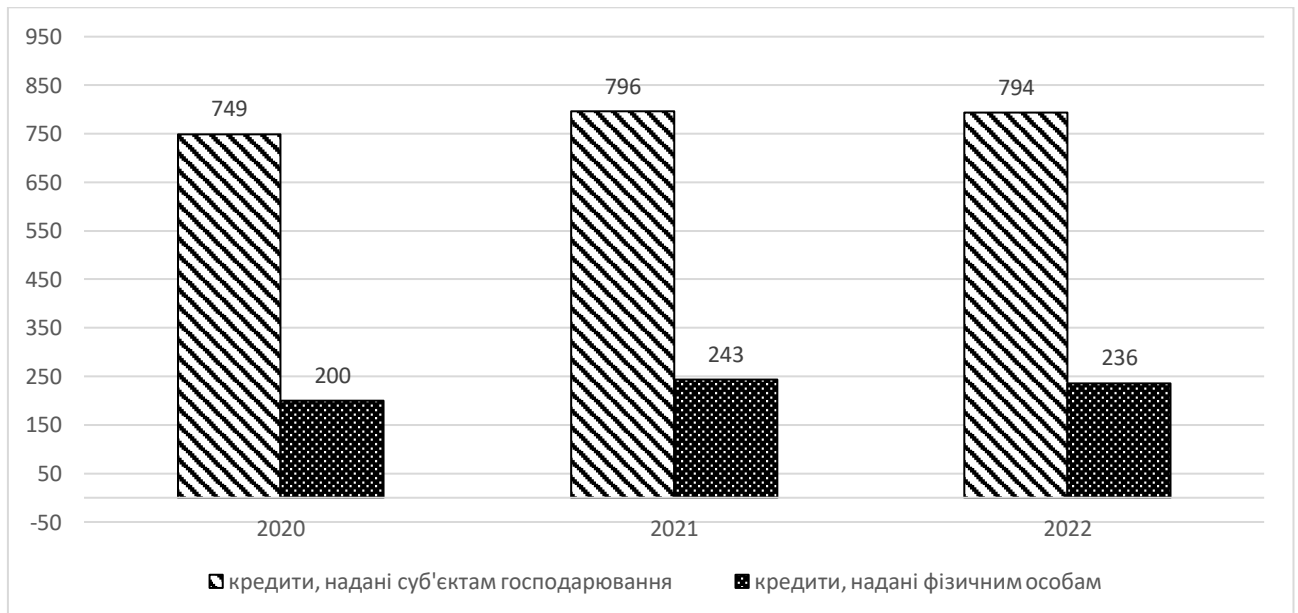

Рис. 2.4. Сума виданих кредитів банками України упродовж 2020-2022 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором за даними [15]

Обсяги наданих кредитів суб'єктам господарювання майже втричі перевищують обсяги кредитів, видані фізичним особам. Хоча спостерігається тенденція до збільшення кредитів, виданих фізичним особам (на 39 млн. грн. упродовж 2020-2022 рр.), кредити, надані суб'єктам господарювання, коливаються і досягли рівня 794 млн. грн. у грудні 2022 р., що на 45 млн. грн. більше, ніж у 2020 р.

Щодо структури активів банків України, то станом на 01.01.2023 р. вона виглядає так (рис. 2.5):

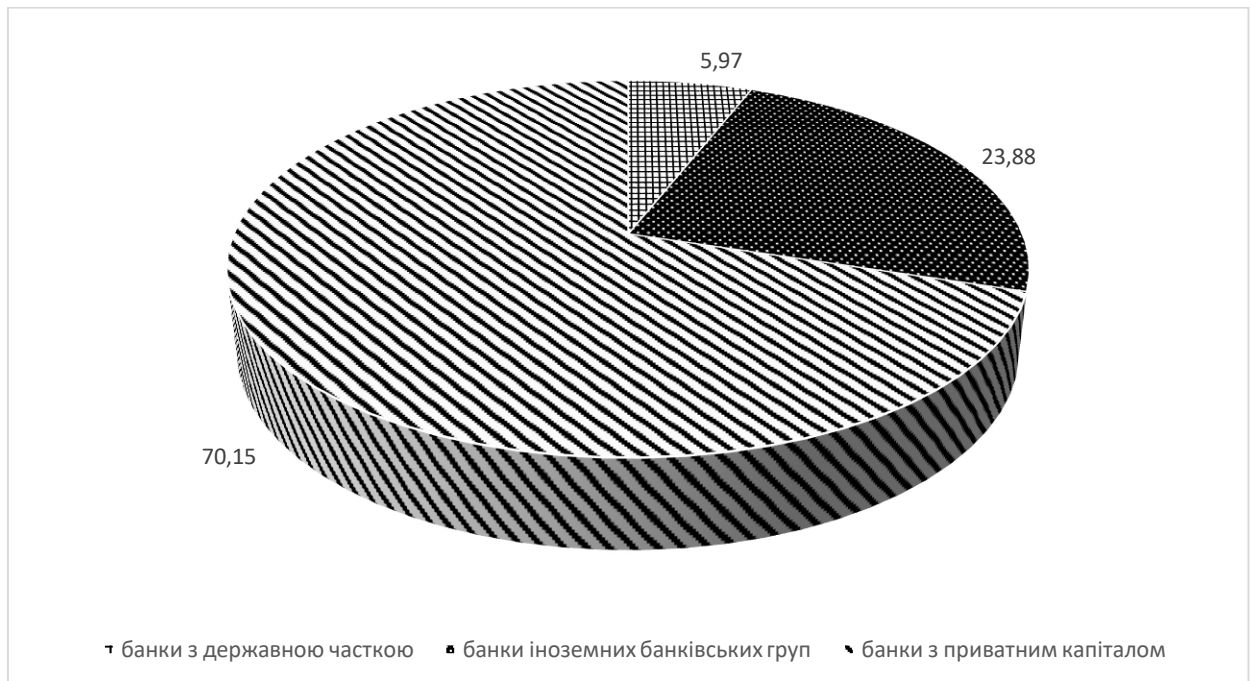

Рис. 2.5. Структура власності банків України станом на 01.01.2023 р., %

Джерело: розраховано автором за даними [15]

- банки з державною участю (частка держави становить понад 75% часткою) – 5,97%;
- банки, що належать до іноземних банківських груп – 23,88%;
- банки з приватним капіталом, який становить не менше 50% статутного капіталу 70,15%.

Аналіз капіталу банків України упродовж 2020-2022 рр. показав, що власний капітал збільшився на 31 млн. грн., тоді як зобов'язання банків зросли на 519 млн. грн. Головним джерелом ресурсів банків є залучені та запозичені кошти, які складають значну частину загальних ресурсів (рис.2.6).

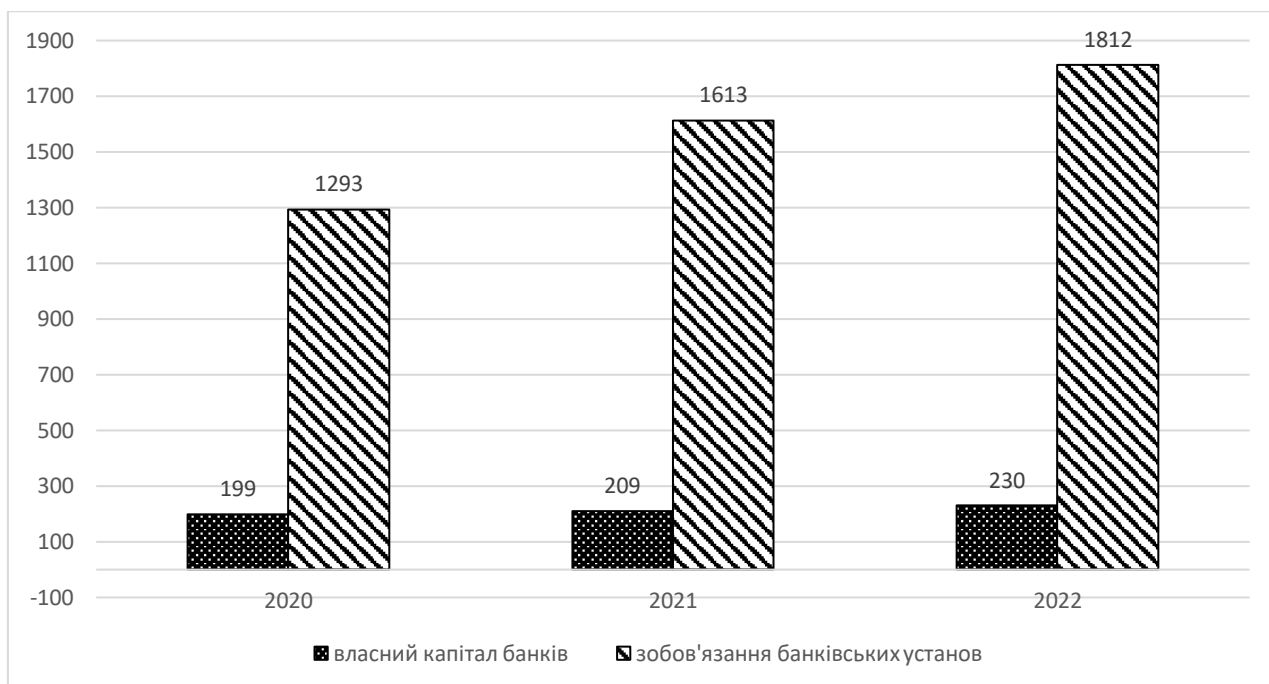

Рис. 2.6. Склад капіталу банків України упродовж 2020-2022 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором за даними [15]

Упродовж аналізованого періоду банківська система працювала прибутково, про що свідчать показники рентабельності (рис. 2.7).

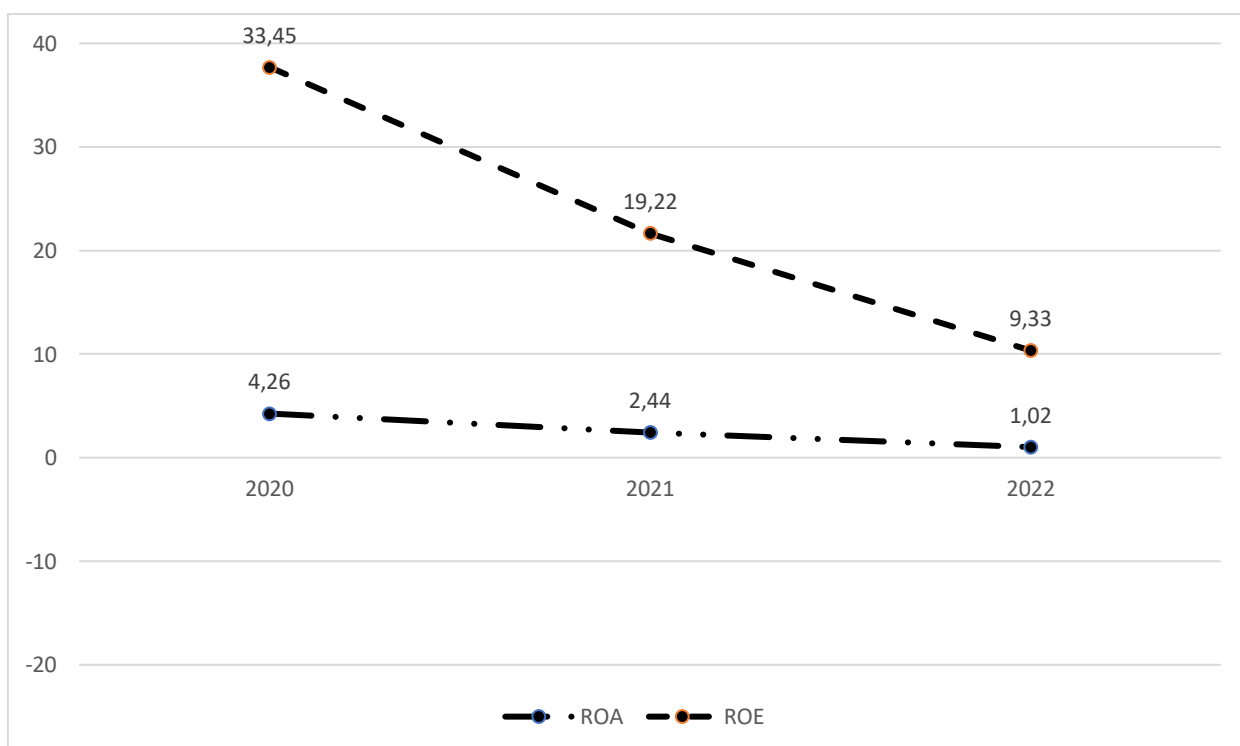

Рис. 2.7. Рентабельність банківських установ України упродовж 2020-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [15]

Протягом аналізованого періоду спостерігалось зменшення рентабельності капіталу на 3,24% (з 33,45% до 9,33%) та падіння рентабельності активів банків України з 4,06% у 2020 р. до 1,02% у 2022 р. Під час введення воєнного стану рентабельність активів та капіталу мали негативне значення протягом декількох місяців, проте до кінця року вони стали позитивними.

Результати аналізу стану банківської системи України в сучасних умовах та виявлені основні тенденції свідчать про те, що банківський сектор країни пройшов значний період реформ та трансформацій за останні роки, що сприяло збільшенню його стійкості та ефективності. Загальний аналіз фінансового стану банківської системи України упродовж 2020-2022 рр. показує, що спровоковані політичними подіями 2014 р., пандемією Covid-19 та воєнним конфліктом на території України.

Військовий конфлікт не призвів до припинення функціонування банківського сектору України; навпаки, було відзначено відновлення роботи банківських відділень у визволених регіонах України та активний розвиток сектору. Головні тенденції, які відбувалися упродовж 2020-2022 рр., включають в себе зменшення кількості банків та їх структурних підрозділів, позитивну динаміку активів банків, збільшення пасивів банків та їх зобов'язань. Отже, можна відзначити, що банківська система в цілому гідно протистояла серйозним викликам сучасного періоду, продовжуючи свою діяльність та надаючи кредити, зберігаючи свою ліквідність.

2.2. Динаміка інформування банками Державної служби фінансового моніторингу України

Однією з актуальних особливостей розвитку банківського сектору є інтенсивне використання цифрових технологій та Інтернету у банківських операціях. Застосування Інтернет-банкінгу для проведення грошових транзакцій робить банківський сектор привабливим для зловмисників, які

використовують ці технології для скоєння шахрайських дій та відмивання грошей. Спостерігається зростання зацікавленості злочинців у операціях, пов'язаних з банками, оскільки вони намагаються отримати доступ до фінансових ресурсів, контролювати їх та впливати на ці процеси незаконними засобами. Серед основних видів зловживання банківськими установами є незаконне перехоплення коштів на банківських рахунках, махінації з використанням платіжних карток, зловживання Інтернет-банкінгом для особистих цілей, кіберзлочини та інші злочини, пов'язані з використанням інформаційних технологій.

Огляд функціонування банківської системи показує зростаючу тенденцію до злочинних дій у цій сфері. Часто працівники банківських установ, прагнучи збагатитися особисто, сприяють недопустимому використанню фінансових ресурсів учасниками фінансових махінацій. Вони активно співпрацюють у процесі легалізації незаконно отриманих коштів та допомагають їх вивезенню за кордон, що заглиблює економічну кризу в країні. Іноді ініціаторами таких дій, спрямованих на відмивання коштів нелегального походження, можуть бути самі співробітники банків.

Отже, через особливості своєї діяльності, банківські установи часто стають об'єктом схем відмивання грошей та фінансування тероризму через своїх клієнтів. З урахуванням цього факту, необхідно аналізувати діяльність банків у контексті їхніх заходів забезпечення безпеки в системі фінансового моніторингу. Основна мета цього розділу полягає в узагальненні практичного досвіду банків в Україні з метою забезпечення безпеки в системі фінансового моніторингу.

Ефективність протидії легалізаційним процесам у банківській сфері залежить від ефективності співпраці банків з Держфінмоніторингом, який веде реєстрацію суб'єктів фінансового моніторингу, збирає та обробляє інформацію про відповідні фінансові операції, формує досьє, розробляє та надає додаткові та узагальнюючі матеріали.

Найбільшу частку серед усіх суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які зареєстровані у Спеціально уповноваженому органі, становлять банківські установи. Наприклад, у 2020 р. їх частка в загальній кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу становила 70,9%, а у 2022 р. цей показник зріс до 77,6% (рис. 2.8).

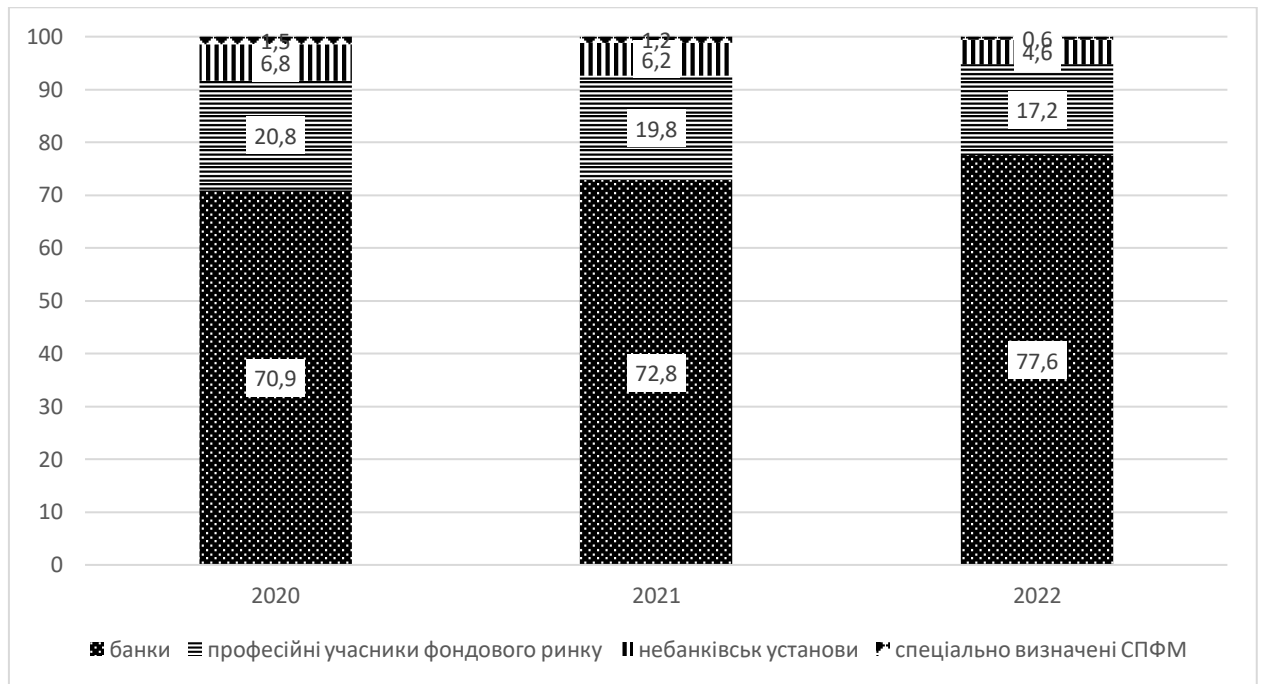

Рис. 2.8. Структура суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зареєстрованих у Держфінмоніторингу України упродовж 2020-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [16-18]

Упродовж аналізованого періоду спостерігається скорочення загальної кількості, отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень про фінансові операції. Так, у 2020 р. до Держфінмоніторингу надійшло 4744115 повідомлень, у 2021 р. – 1659877, то у 2022 р. 1179392 повідомлень, відповідно. Отже, ми можемо спостерігати поступове скорочення число повідомлень. Така тенденція пов'язана, в основному, із запровадженням у новій редакції Базового закону, який затвердив підвищення порогових сум фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу. Скорочення повідомлень у 2022 р. пов'язано із воєнним конфліктом на території України та запровадженням спрощеної процедури фінмоніторингу.

На думку вітчизняної науковиці Внукової Н.М. [19] банківські установи через особливості своєї діяльності частіше залучаються до легалізаційних процесів (2.9).

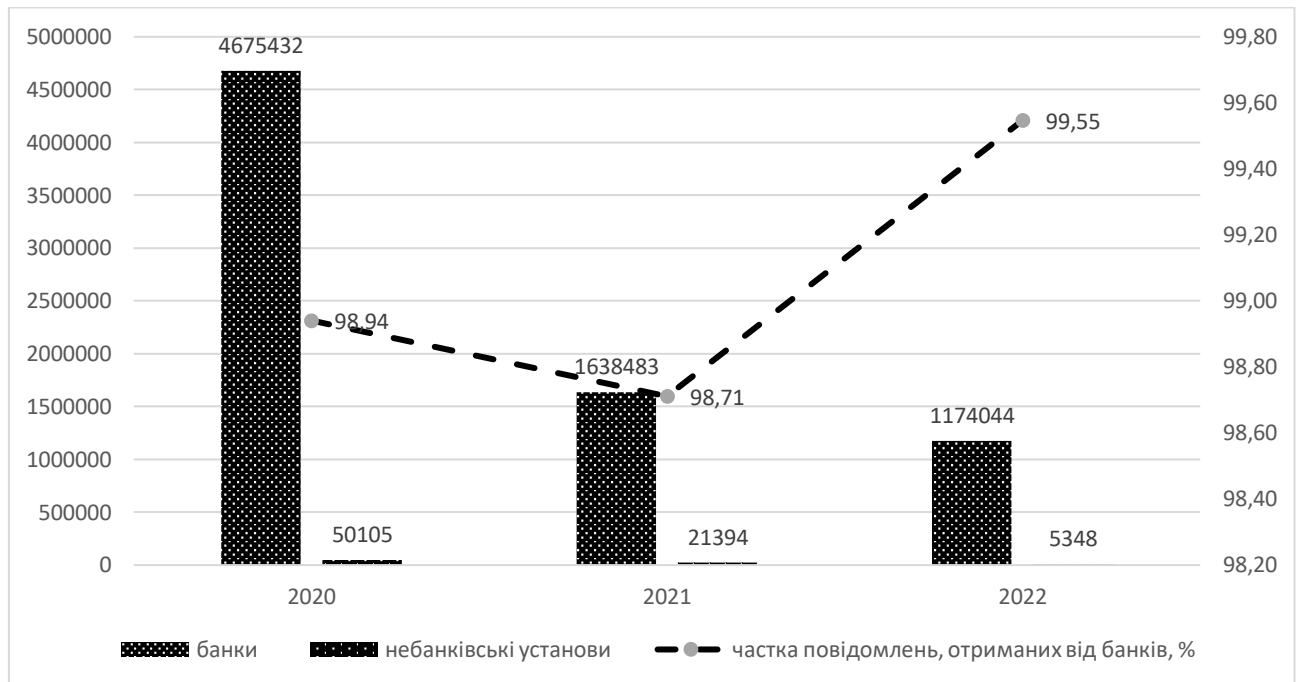

Рис. 2.9. Кількість повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом України від банків та небанківських установ упродовж 2020-2022 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [16-18]

Скорочення повідомлень, надісланих Держфінмоніторингу України банками, в цілому, відповідає тенденції в по країні. Проте, не беручи до уваги скорочення чисельності повідомлень, частка банків у загальній кількості надісланих повідомлень збільшилась з 98,94% у 2020 р. до 99,55% у 2022р, що підтверджує тезу Внукової Н.М. [19].

Щодо розподілу зареєстрованих фінансових операцій, найбільшу частку становлять повідомлення про порогові фінансові операції. Наприклад, у 2020 р. їх частка від загальної кількості зареєстрованих операцій склала 96,54%, а у 2022 р. зменшилася до 94,78%. Щодо частки підозрілих операцій, що взяті на облік, то вона практично залишалася на одному рівні протягом аналізованого періоду, збільшившись лише на 0,98% – з 3,45% у 2020 р. та 2021 р. до 4,42% у 2022 р. Тим часом, помітно зросла частка фінансових операцій, які були взяті

на облік на підставі запитів щодо їх відстеження – з 0,01% у 2020-2021 рр. до 0,78% у 2022 р. (рис. 2.10)

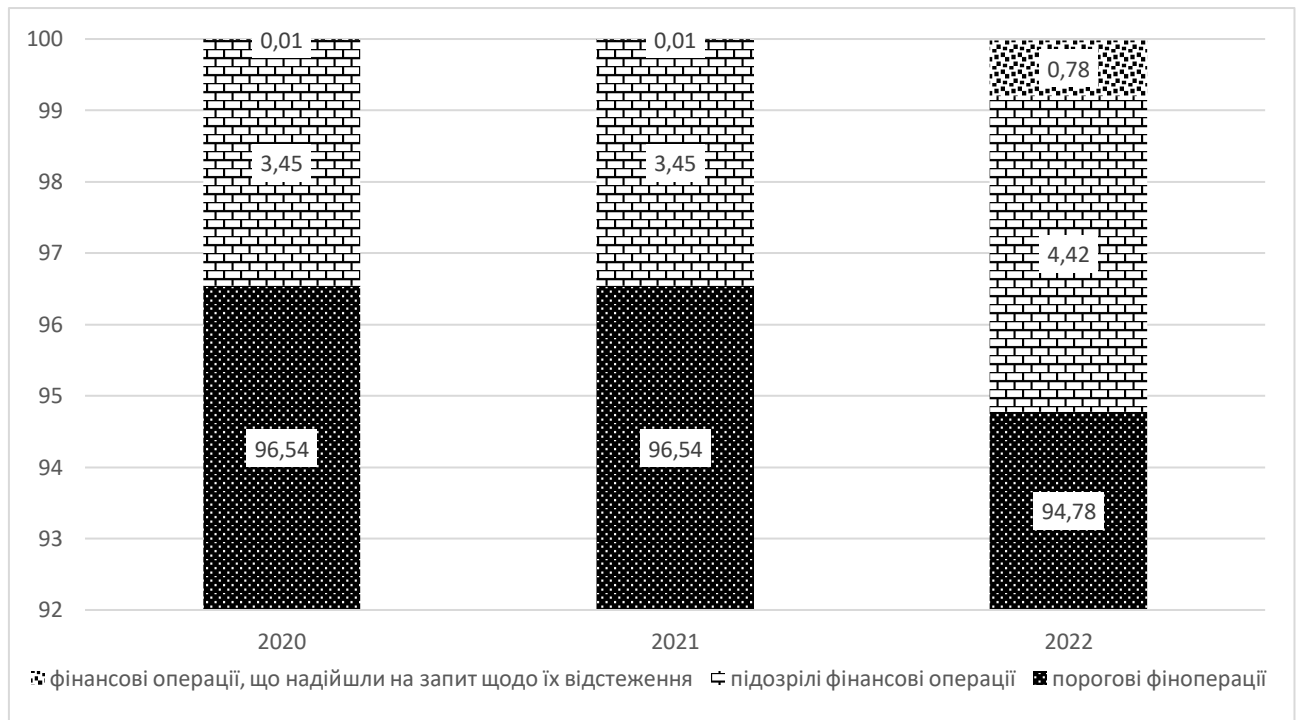

Рис. 2.10. Питома вага взятих Держфінмоніторингом України на облік фінансових операцій упродовж 2020-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [16-18]

Аналіз отриманих повідомлень виконується з урахуванням додаткової інформації, яка надходить від Держфінмоніторингу за їхніми запитами. Протягом 2022 р. Держфінмоніторинг надіслав 21 430 запитів для отримання додаткової інформації, що на 8360 запитів більше, ніж у 2020 р. Для уточнення інформації Держфінмоніторинг звертався із запитами до 76 банківських установ у 2020 р., у 2021 р. до 74 та у 2022 р. до 71.

Базовий закон передбачає використання інструменту відстеження фінансових операцій для додаткового збору інформації. Інформація щодо відстеження фінансових операцій надсилається до Державного фінансового моніторингу у формі повідомлень про фінансові операції. У 2022 р. Державна служба фінансового моніторингу України зробила 4 запити на відстеження фінансових операцій до суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Отже, банківські установи виступають основними фінансовими посередниками і, відповідно, головними учасниками первинного фінансового моніторингу. Це підтверджується їхньою значною часткою серед суб'єктів первинного фінмоніторингу та переважною більшістю повідомлень, надісланих до Державної служби фінансового моніторингу України.

2.3. Організація внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ АТ КБ «Приватбанк»

АТ «КБ Приватбанк» є найбільшим банком в Україні, що відіграє ключову роль у розвитку країни. Банк був створений згідно з установчим договором від 7 лютого 1992 року у формі Товариства з обмеженою відповідальністю під назвою «Комерційний банк «ПриватБанк» і зареєстрований Центральним банком України 19 березня 1992 року під номером реєстрації №92. Згідно з установчим договором від 6 липня 2000 року та рішенням установчих зборів акціонерів, Комерційний банк «ПриватБанк» був реорганізований в закрите акціонерне товариство під назвою «Комерційний банк «ПриватБанк».

З рішенням загальних зборів акціонерів від 30 квітня 2009 року був змінений тип банку на публічне акціонерне товариство і його назва на публічне акціонерне товариство «Комерційний банк ПриватБанк» За наказом Міністерства фінансів від 21 травня 2018 року №518 (рішення єдиного акціонера банку) було змінено тип банку на приватне та його назва на акціонерне товариство «Комерційний банк ПриватБанк».

Єдиним акціонером АТ «КБ Приватбанк», якому належить 100% акцій банку, є держава в особі Кабінету Міністрів України. Статутний капітал банку складає 206 059 743 960,00 гривень та поділений на 735 927 657 простих іменних акцій номінальною вартістю 280 гривень кожна.

Організаційну структуру АТ КБ «Приватбанк» наведено на рис. 2.11.

Станом на 10.01.2024

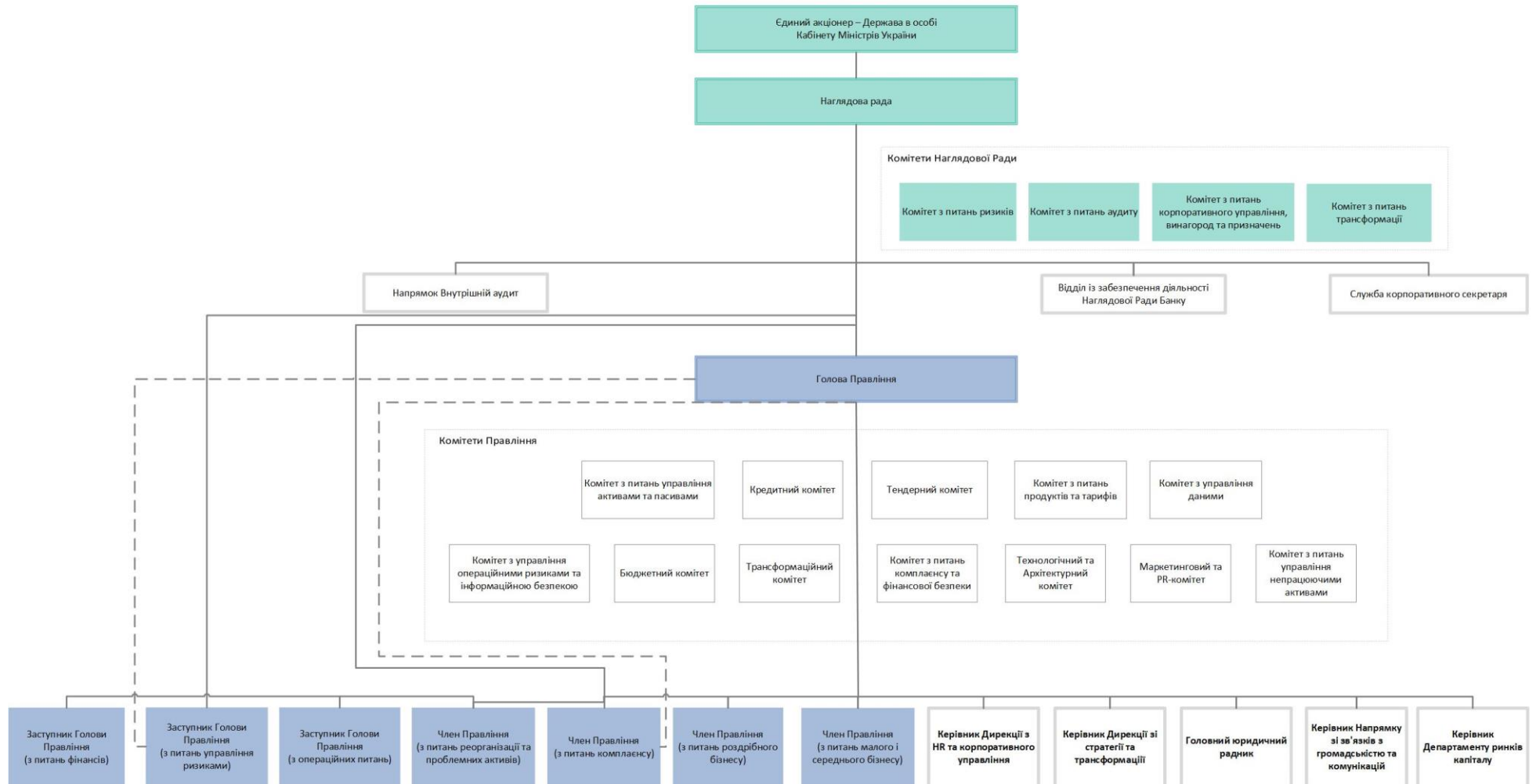

Рис. 2.11. Організаційна структура АТ КБ «Приватбанк» станом на 10 січня 2024 р.

Джерело: [20]

Основними органами корпоративного управління в банку є Наглядова рада та Правління. Функції у сфері ПВК/ФТ покладено на комітет з питань комплаєнсу та фінансової безпеки.

Основними пріоритетами та завданнями АТ КБ «ПриватБанк» в антилегалізаційній сфері є такі:

- захист законних інтересів громадян, суспільства і держави від шкоди, заподіяної внаслідок відмивання коштів, отриманих у незаконний спосіб, та фінансування тероризму. Захист працівників АТ КБ «ПриватБанк» від погроз та інших негативних чи дискримінаційних дій, пов'язаних з виконанням вимог законодавства у антилегалізаційній сфері;

- докладання максимальних зусиль для протидії будь-якого (в тому числі непрямого) зв'язку з легалізаційними процесами, фінансуванням тероризму або шахрайством;

- виконання правил та інструкцій з питань протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму, розроблених для відповідності вимогам антилегалізаційного законодавства України, захисту іміджу АТ КБ «ПриватБанк», його репутації та збереження довіри клієнтів;

- розуміння того, що порушення законодавства, внутрішніх положень та процедур, зокрема в антилегалізаційній сфері, не може бути виправдане отриманням прибутку. Розробка та впровадження продуктів, функціонування бізнес-процесів здійснюється відповідно до вимог антилегалізаційного законодавства. Діяльність, що не відповідає цим вимогам, є неприйнятною для АТ КБ «ПриватБанк», незалежно від практики інших учасників ринку або інших фінансових установ;

- розуміння неухильності покарання за порушення вимог антилегалізаційного законодавства. Відмивання коштів та фінансування тероризму — це процеси, під час яких фінансова установа використовується як інструмент для легалізації кримінальних доходів. Такі дії наражають установу на

потенційну небезпеку, становлять загрозу для її репутації та можуть призвести до застосування заходів впливу (санкцій) з боку державних фінансових органів;

- оцінка ефективності роботи АТ КБ «ПриватБанк», за його здатністю зменшувати ризики та загрози використання його для протиправної влади та фінансування тероризму. Попередження таких дій вважається найбільш ефективним засобом протидії їм [21].

У банку створена відповідна організаційна антилегалізаційна структура, яка вибудована у вигляді трьох ліній захисту:

Перша лінія захисту включає в себе бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки Банку, які безпосередньо здійснюють проведення заходів захисту, приймають ризики ПВК/ФТ під час своєї діяльності та несуть відповідальність за управління цими ризиками, здійснюють контроль за функціонуванням системи захисту.

Друга лінія захисту складається з окремого структурного підрозділу з ПВК/ФТ, який підпорядкований відповідальному працівнику та підрозділу комплаєнс, які забезпечують керівникам Банку впевненість у тому, що впроваджені заходи захисту, проведені першою та другою лініями, відповідають вимогам та працюють належним чином.

Третя лінія захисту включає в себе підрозділ внутрішнього аудиту Банку, який проводить незалежну оцінку ефективності діяльності перших двох ліній захисту та загальну оцінку ефективності системи управління ризиками у сфері протиправної влади та фінансування тероризму [21].

АТ КБ «ПриватБанк» визначив п'ять складових системи внутрішнього контролю щодо протиправної влади та фінансування тероризму, які функціонують усюди в організаційній структурі банку у взаємодії, передбачаючи використання результатів будь-якого компонента під час здійснення інших заходів контролю. До них відносять такі:

Компонента I – Контрольне середовище у сфері ПВК/ФТ включає:

- організацію та функціонування внутрішньобанківської антилегалізаційної системи;
- розподіл функцій (обов'язків) з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму між трьома лініями захисту;
- підтримка рівня культури у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, залучення всього персоналу банку, включаючи працівників бізнес-підрозділів, до системи захисту;
- залучення вищого керівництва банку до питань управління антилегалізаційними ризиками;
- проведення навчальних заходів та тренінгів для персоналу у нтилегалізаційній сфері, контроль рівня знань через тестування (атестацію).

Компонента II – Управління легалізаційними ризиками:

- виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль, пом'якшення та звітування щодо ризиків протиправної влади та фінансування тероризму;
- розробка методик, інструментів та моделей (включаючи скорингові) для виявлення ризиків протиправної влади та фінансування тероризму з використанням ризик-орієнтованого підходу;
- здійснення комплексної двоетапної оцінки/переоцінки легалізаційних ризиків Банку (розробка ризик-профілю Банку), а також ризику ділових відносин (фінансових операцій без установлення ділових відносин) з клієнтами (розробка ризик-профілів клієнтів);
- забезпечення моніторингу, контролю та попередження порушень показників ризик-апетиту у антилегалізаційній;
- документування результатів оцінки легалізаційних ризиків.

Компонента III – Контроль діяльності (контрольні процедури) у антилегалізаційній сфері:

- створення описів процесів та контрольних процедур у антилегалізаційній сфері;

- створення умов для послідовного поєднання попереднього, поточного та подальшого контролю з метою підвищення ефективності та дієвості антилегалізаційних заходів;
- використання превентивних методів контролю, спрямованих на попередження порушень у антилегалізаційній сфері;
- застосування автоматизованих контрольних процедур у антилегалізаційній сфері, врахування співвідношення між ручними та автоматизованими процедурами та використання функцій подвійного контролю;
- ведення опису всіх дій працівників банку та фіксація подій, пов'язаних із виконанням завдань у антилегалізаційній сфері;
- забезпечення постійного контролю підлеглих працівників функціональними та лінійними керівниками;
- забезпечення періодичного контролю через здійснення оцінки ефективності контрольних процедур у антилегалізаційній сфері, виявлення особливостей та можливостей використання продуктів/послуг банку з метою легалізації коштів та фінансування тероризму підрозділом комплаєнсу.

Компонента IV – Контроль за інформаційними потоками та комунікаціями у антилегалізаційній сфері включає:

- наявність системи ескалації підозр та проблемних питань у антилегалізаційній сфері, яка передбачає своєчасний та ефективний порядок їх розгляду, включаючи повідомлення про випадки порушень або можливих порушень законодавства України у цій сфері;
- оперативне реагування на отримані повідомлення про порушення вимог антилегалізаційного законодавства, включаючи ті, що надійшли анонімно, з забезпеченням захисту та конфіденційності;
- забезпечення конфіденційності фінансового моніторингу та іншої конфіденційної інформації у антилегалізаційній сфері.

Компонента V – Моніторинг ефективності системи внутрішнього контролю банку з питань ПВК/ФТ включає:

- спостереження за ефективністю функціонування системи внутрішнього контролю з питань ПВК/ФТ та подання звітів (інформування) щодо виявлених порушень на всіх рівнях організації;
- прийняття своєчасних та адекватних управлінських рішень з метою підвищення ефективності функціонування системи внутрішнього контролю у антилегалізаційній сфері;
- виявлення проблем та недоліків у внутрішньобанківській системі ПВК/ФТ підрозділами комплаєнсу та внутрішнього аудиту шляхом проведення перевірок діяльності (процесів, процедур) та подання результатів цих перевірок до вищого керівництва Банку;
- проведення інших заходів з удосконалення системи внутрішнього контролю у сфері ПВК/ФТ.

Висновки до розділу 2

Банківські установи, як фінансові інституції, сполучають різні галузі економіки та різні соціальні групи, і вони є найбільш поширеними фінансовими посередниками. Однією з особливостей сучасного банківського сектора є активне застосування цифрових технологій та Інтернету у своїх операціях. Саме ці фактори сприяють збільшенню ризику використання банків для відмивання грошей та здійснення шахрайських дій.

Дослідження тенденцій розвитку банківського сектору України упродовж 2020-2022 рр. показало, що у банківській системі спостерігаються такі тенденції: зменшення кількості банків, включаючи установи з іноземним капіталом і структурні підрозділи; зростання рівня недовіри до банків та їхньої діяльності; адаптація до умов воєнного стану; збереження тенденції до росту активів

банківських установ в Україні; невелике зменшення кредитного портфеля; збільшення кількості непрацюючих кредитів після тривалого спаду; покращення рентабельності капіталу та активів, що свідчить про відновлення банківської системи; тенденція до зростання пасивів банків та їхніх зобов'язань.

Дослідження типових схем відмивання грошей через банки, проведені Державною службою фінансового моніторингу, дозволили ідентифікувати загальні моделі процесів легалізації. Серед найпоширеніших з них – схеми виведення готівки, використання тендерів для виведення бюджетних коштів та відмивання грошей шляхом створення фіктивного доходу від купівлі-продажу цінних паперів. Виокремлення цих типових схем легалізації злочинних коштів дозволяє запобігти та відстежити процеси легалізації.

Банківські установи згідно з Законом про фінансовий моніторинг є суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Слід відзначити, що саме банківські установи складають значну частку (понад 77%) від загальної кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Практично всі повідомлення (99,55% у 2022 р.), які надходять до Державного фінансового моніторингу України, надсилаються саме банками. У той же час, більшість надісланих повідомлень (понад 90%) стосуються фінансових операцій, що перевищують порогові значення. Крім того, банки здійснюють відстеження фінансових операцій клієнтів за запитом Державного фінансового моніторингу.

АТ КБ «Приватбанк» є провідною фінансовою установою, яка активно працює на вітчизняному фінансовому ринку понад 30 років. У своїй діяльності ця установа дотримується вимог антилегалізаційного законодавства, зокрема шляхом створення управління фінансового моніторингу, призначення відповідального працівника для здійснення фінансового моніторингу та побудови трьох ліній захисту. Підтвердженням дотримання законодавства у сфері протидії відмиванню «брудних» коштів є і те, що Національний банк України не застосовує жодних заходів впливу до цієї банківської установи.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

3.1. Формування антилегалізаційної стратегії банку як інструмент протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом

Сучасні умови, в яких працюють українські банки, характеризуються кризовими явищами у їх операційній, фінансовій та інвестиційній сферах, а також можливістю використання банків для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. За таких умов необхідно застосувати ефективні управлінські інструменти, які ґрунтуються на антилегалізаційній стратегії, інноваціях та ризик-орієнтованих принципах. Отже, розробка концептуальної стратегії боротьби банку з відмиванням грошей є актуальною і потребує детального дослідження.

Антилегалізаційна стратегія є неодмінною складовою основної стратегії розвитку банківської діяльності, що забезпечує довгостроковий захист від небезпек, загроз і ризиків у ключових сферах та передбачає загальну концепцію банку. Необхідно розглянути основні етапи формування та впровадження антилегалізаційної стратегії банку:

Перший етап. Формулювання концептуальних засад функціонування банку на стратегічному рівні. На цьому етапі визначаються основні напрями подальшого розвитку банківської установи з акцентом на збільшення її ринкових та конкурентних переваг, а також утримання перспективних напрямків діяльності та забезпечення безпеки бізнесу. Це включає захист акціонерів, корпоративних клієнтів, персоналу та конфіденційної інформації

Другий етап. Оцінка та передбачення потенційних небезпек на різних рівнях: глобальному, національному, секторальному та на рівні конкретного банку. На даному етапі проводиться процедура виявлення наявних ризиків, пов'язаних із залученням банківської установи до процесів легалізації коштів та їхнього впливу на розвиток банківських операцій у майбутньому.

Третій етап. Пояснення ролі та мети стратегії запобігання та протидії відмиванню коштів у контексті основної стратегії розвитку банку. Стратегічність полягає в тому, щоб визначити можливості для забезпечення довгострокової стійкості системи, передбачити стабільність її розвитку в змінному середовищі та знаходити альтернативні шляхи прийняття рішень, що призведуть до унікального та оптимального в контексті цих умов рішення. Під час розробки стратегії запобігання та протидії відмиванню грошей важливо перетворити поточні цілі на стратегічні та виробити плани для забезпечення довгострокового функціонування системи фінансового моніторингу. Метою стратегії запобігання та протидії відмиванню грошей є:

- приведення внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу у відповідність до чинного антилегалізаційного законодавства;
- визначення рівня ризик-апетиту банку та ризиків, пов'язаних з продуктами банківської установи;
- організація проведення фінансового моніторингу у банку;
- впровадження та автоматизація процедур ідентифікації та верифікації клієнтів;
- покращення інформаційної системи банку для виявлення підозрілих фінансових операцій;
- підвищення кваліфікації персоналу в антилегалізаційній сфері.

Отже, стратегія запобігання та протидії відмиванню коштів є невід'ємною частиною загального стратегічного плану розвитку банку, який спрямований на мінімізацію ризику залучення банківської установи до відмивання коштів.

Четвертий етап. Оцінка всебічних ризиків, пов'язаних з участю банківської установи у схемах легалізації злочинних доходів. Протягом останніх років міжнародні організації приділяли значну увагу аналізу та управлінню ризиками відмивання грошей. Одним з ключових напрямів антилегалізаційної діяльності оцінка ризиків, пов'язаних зі злочинними діями у сфері відмивання грошей, фінансування тероризму та поширення зброї масового знищення, а також використання ризик-орієнтованого підходу, який впроваджується у національні антилегалізаційні системи, спеціалізовані органи та фінансові установи. Це дозволяє ефективно розподіляти ресурси та знижувати витрати на фінансовий моніторинг для боротьби з відмиванням коштів.

Згідно з Положенням НБУ [10], кожна банківська установа повинна розробити програму управління антилегалізаційними ризиками, яка містить у собі методи ідентифікації та оцінки ризиків, порядок складання розкладу та періодичного перегляду рівнів ризику, а також порядок розрахунку та обліку результатів оцінки ризиків.

Водночас не існує єдиної затвердженої методики оцінки ризику відмивання коштів для кредитних організацій. Кожен банк розробляє свою методику на основі чинного законодавства, нормативних актів Державної служби фінансового моніторингу України, Національного банку України та рекомендацій FATF, з урахуванням його особливостей, що створює певні виклики для банку у цій сфері.

На етапі оцінки ризиків, банк самостійно обирає найбільш відповідний метод оцінки потенційних ризиків, пов'язаних із залученням банківської установи до відмивання коштів та фінансування тероризму, який враховує розмір та ресурсну базу банку. Існують різні методи оцінки таких ризиків, зокрема:

- рейтинговий метод: полягає у проведенні оцінки діяльності клієнта та визначенні його рівня ризику порівняно з іншими клієнтами;

- метод експрес-оцінки: передбачає визначення суми бінарних показників, що оцінюють внутрішньобанківські ризики використання послуг банку для відмивання злочинних доходів;

- Ймовірнісний метод: полягає у визначенні дотримання банком стандартів через бінарні показники, що є основою для розрахунку ймовірності внутрішньобанківських ризиків;

- метод експертних оцінок: використовується групою експертів для аналізу та оцінки ризиків, пов'язаних з можливим залученням банку до відмивання коштів.

П'ятий етап. Обґрунтування антилегалізаційної стратегії банку. Підрозділ внутрішнього контролю працює над обґрунтуванням вибору стратегії запобігання та протидії відмиванню грошей. Ця стратегія включає розробку набору правил, на основі яких приймаються рішення, а також визначення методів вибору оптимального варіанту цих рішень.

Різновиди стратегій, спрямованих на запобігання легалізації коштів у банківських установах:

- толерантна стратегія. Банк свідомо вирішує розпочати співпрацю з клієнтами, які можуть мати приховані мотиви, такі як легалізація незаконних доходів або фінансування тероризму, у зусиллях поліпшити свій бізнес;

- стратегія помірною сприйняття легалізаційних ризиків. Банк віддає перевагу відмові клієнтам у високоризикових операціях, особливо коли йдеться про значні обсяги, що допомагає уникнути заангажованості у найпоширеніших схемах відмивання грошей;

- стратегія мінімізації легалізаційного ризику. Банк старається уникати здійснення операцій, які можуть мати зв'язок з легалізацією злочинних доходів та фінансуванням терористичної діяльності;

- стратегія уникнення легалізаційного ризику. Банк установлює строгі вимоги до всіх клієнтів щодо надання максимально можливої кількості

інформації, необхідної для встановлення з ними ділових відносин. Також банк ретельно використовує свої послуги у випадку, якщо виникають підозри стосовно правдивості інформації, щоб відмовити клієнту у обслуговуванні;

- стратегія обмеження легалізаційного ризику. Під час формулювання політики фінансового моніторингу, банк встановлює відповідні стандарти або заходи. Наприклад, якщо виявляються клієнти з високим ризиком через великий обсяг готівкових операцій, може бути прийняте рішення про їх вилучення з обліку у банку або закриття їх рахунків;

- перестраховування легалізаційного ризику. Банк укладає угоду про страхування, яка покриває певні втрати у випадку, якщо він зазнає збитків внаслідок відмивання грошей. Наприклад, можливі санкції або погіршення репутації, що можуть призвести до зменшення депозитів і, як наслідок, зменшення прибутку [22].

Шостий етап. Створення засобів для впровадження антилегалізаційної стратегії. Розробка методів впровадження стратегій протидії відмиванню грошей у банках базується на використанні різних інструментів, які можуть бути адміністративного або організаційного характеру. Ця робота передбачає використання специфічних засобів для зменшення ризиків і загроз, таких як обмеження, диверсифікація, хеджування та формування резервів

Сьомий етап. Реалізація антилегалізаційної стратегії. Впровадження стратегії запобігання та протидії відмиванню коштів включає в себе встановлення короткострокових цілей та ефективної політики для їх досягнення. Завершення процесу реалізації стратегії та забезпечення безпеки всіх її аспектів гарантує досягнення стратегічних цілей.

Восьмий етап. Контроль за реалізацією стратегії. Моніторинг стратегії – це неперервний процес, під час якого оцінюється відповідність стандартам безпеки та виявляються відхилення від плану, небезпеки та ризики. Його завданням є забезпечення ефективної реалізації стратегії запобігання відмиванню

коштів. стратегічний контроль включає в себе різні процедури та форми контролю для забезпечення виконання стратегічного плану. Цей процес базується на постійному моніторингу та оцінці ризиків, враховуючи зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі банку. Стратегічний контроль здійснюється з метою виявлення потенційних ризиків, надає інформацію для коригування стратегії та стимулює її виконання. Він передбачає використання різних стимулів та ресурсів для успішної реалізації стратегії та її мобілізацію.

Банківські установи враховуючи вихідні умови можуть розробляти різні види антилегалізаційних стратегій (рис. 3.1).

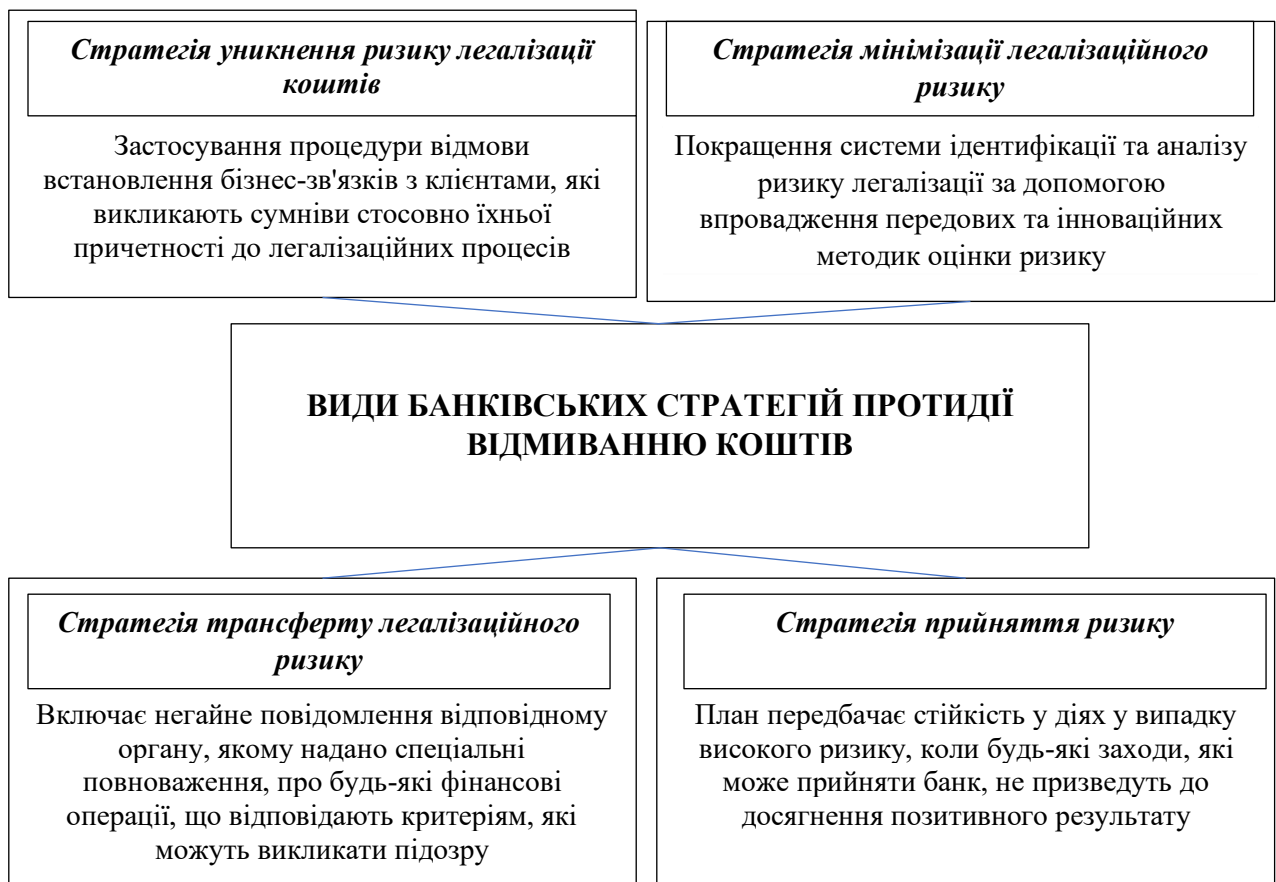

Рис. 3.1. Види антилегалізаційних стратегій банківських установ

Джерело: розроблено автором за [23]

Концептуальний підхід до розробки економічних стратегій запобігання відмиванню коштів повинен враховувати різні аспекти, такі як організаційні,

технологічні та інформаційно-нормативно-правові аспекти. Крім того, він повинен ґрунтуватися на принципах ефективності та стратегічного спрямування.

Банк визначає обрану стратегію протидії легалізації та вибирає відповідний набір інструментів для її реалізації. Часто одні й ті ж інструменти можуть використовуватися для різних стратегій, з різним порядком їх застосування. До основних засобів стратегії боротьби з відмиванням коштів можна віднести такі: управління клієнтською базою (включаючи ідентифікацію клієнтів, регулярне оновлення даних та актуалізацію інформації), делегування процесу перевірки клієнтів агентам, перегляд системи оцінки та моніторингу ризиків відмивання з метою вдосконалення, а також створення загальної системи протидії відмиванню коштів (з включенням створення єдиної бази даних з переліком осіб, пов'язаних із відмиванням коштів, типових схем легалізації та загальних заходів з боротьби з відмиванням коштів).

3.2. Шляхи вдосконалення організації управління легалізаційними ризиками банківської установи

Боротьба з процесом легалізації нелегальних доходів є важливим завданням для всього фінансового сектору, але банки мають найбільший ризик стати частиною процесу відмивання грошей. У той же час, банківська сфера зростає в популярності як серед традиційних, так і серед віртуальних моделей, завдяки впровадженню фінансових нововведень та збільшенню обсягів електронних платежів. Можливість банків здійснювати швидкі фінансові транзакції стає ключовим аспектом їх діяльності, особливо у контексті легалізації незаконно набутих доходів. Якщо банки недостатньо приділяють уваги виявленню та припиненню підозрілих фінансових операцій, вони можуть стати інструментом для легалізації коштів. Негативні наслідки для банків можуть

включати втрату довіри клієнтів та збільшення уваги з боку контролюючих та правоохоронних органів.

За умов невизначеності, управління легалізаційними ризиками стає надзвичайно важливим для забезпечення ефективності роботи банківської установи. Оцінка та визначення ризиків є фундаментальним етапом у розробці методології ключових бізнес-процесів у банку, спрямованих на зменшення загроз легалізації коштів. Банківські установи повинні ефективно організовувати внутрішні системи управління контролем над відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Дотримуючись цих вимог, банки мають впроваджувати заходи з управління ризиками легалізації коштів.

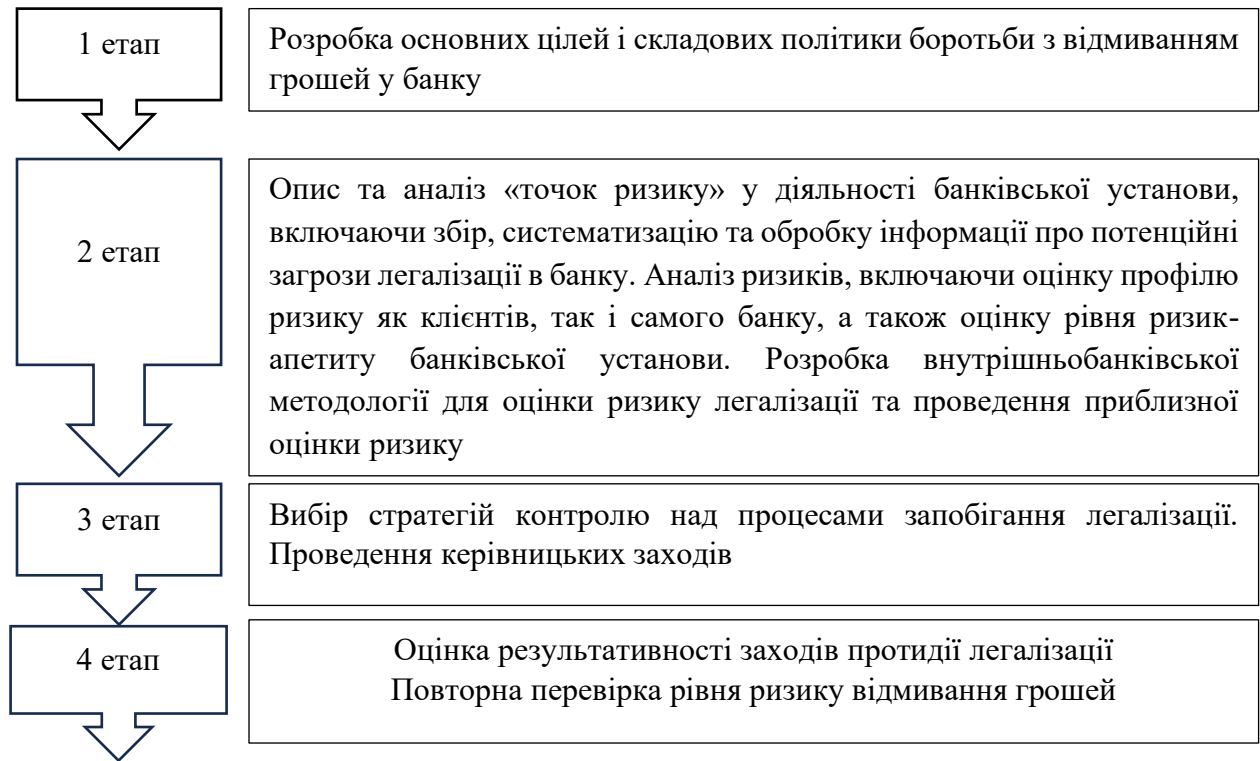

Рис. 3.2. Етапи управління легалізаційними ризиками банку

Джерело: розроблено автором

Стратегія протидії відмиванню грошей у банківській установі повинна визначати основні цілі, принципи, завдання та ресурси, які використовуються для запобігання легалізації коштів через банк. При створенні такої стратегії

необхідно узяти до уваги висновки оцінки ризиків, включаючи характеристики банку, його готовність до ризику та аналіз ризиків, пов'язаних із продуктами банку.

Крім того, важливо враховувати ризик відповідності (комплаєнс-ризик) банку, що полягає в ймовірності негативних наслідків у вигляді юридичних санкцій, фінансових втрат або ушкодження репутації банку внаслідок порушення його законодавства, інструкцій, правил, стандартів або кодексів поведінки, що регулюють банківську діяльність. Дотримання встановлених законів, правил і стандартів у сфері комплаєнсу часто охоплює такі аспекти, як відповідність ринковим стандартам поведінки, справедливе ставлення до клієнтів та запобігання легалізації незаконно отриманих доходів. Банки, які свідомо або несвідомо допускають операції з відмивання грошей, ризикують стати предметом комплаєнс-перевірки [24].

Етап аналізу передбачає збір, систематизацію та аналіз інформації щодо фінансових операцій з метою виявлення можливих випадків зв'язку з відмиванням коштів. Під час цього етапу важливо встановити критерії відбору фінансових операцій

Процес легалізації коштів передбачає повторні трансформації фінансового потоку з одного інструменту в інший. Зазвичай основна мета операцій з відмивання грошей полягає в переміщенні фінансових потоків, а не в самому факті проведення операцій. Це дає банкам підставу для встановлення критеріїв та ідентифікації подібних операцій. При розробці методики оцінки ризику легалізації важливо розрізняти критерії ризику в залежності від типу клієнта - фізичної особи, юридичної особи, резидента чи нерезидента, а також обсягів та характеру діяльності клієнта тощо.

Для банківських установ, які спрямовані на мінімізацію ризиків відмивання незаконних доходів, ключовим є виявлення коштів, які проходять легалізаційний процес на етапі їх первинного розміщення та подальшого обігу.

Ті, хто займаються легалізацією, у першу чергу використовують методи та інструменти, які найкраще забезпечують анонімність походження коштів. Щоб ускладнити виявлення документальних слідів, що вказують на незаконне походження коштів, вони систематично переміщують їх в межах фінансової системи однієї країни або переводять в іншу країну. Початкове походження грошей приховується за допомогою різноманітних операцій, таких як купівля-продаж цінних паперів, нерухомості, укладання фіктивних договорів, або переміщення коштів у формі оплати товарів і послуг.

У разі, якщо банк не може ідентифікувати клієнтів або операції, які викликають підозру щодо відмивання грошей, і не вживає належних заходів, він може стати частиною злочинної мережі. Задля підвищення результативності управління ризиками відмивання, банкам доцільно враховувати такі критерії:

- збільшення обсягу коштів на рахунку клієнта, який у своїй діяльності здійснює операції, пов'язані із виведенням коштів через касу;
- надходження готівки з рахунку клієнта, що надійшли у безготівковій формі від третіх осіб, де готівка складає 75-100% від загальної суми безготівкових платежів;
- попередня оплата за імпортом товарів, яка передбачає їх подальшу перепродажу без перетину митного кордону України;
- значний приплив готівкових коштів на рахунок клієнта з діяльності, яка не пов'язана безпосередньо з його основною діяльністю;
- значне збільшення залишку коштів на рахунку клієнта, які потім передаються третім особам або використовуються для придбання валютних цінностей або цінних паперів на ім'я іншої особи;
- погашення кредиту клієнта за рахунок коштів, що не були вказані клієнтом або з невідомих джерел;
- збільшення частки готівкових надходжень на рахунок клієнта, чие розрахункове проведення зазвичай відбувається безготівково;

- внесення значної суми готівки клієнтом, який за рівнем доходу чи профілем діяльності не має можливості здійснити операції на таку суму;
- пред'явлення чеків, виданих банком-нерезидентом, якщо це не пов'язано з основною діяльністю клієнта;
- надання клієнтом інформації, яка не може бути перевірена;
- неможливість визначення контрагента клієнта, тобто отримання грошей клієнтом від особи, яку неможливо ідентифікувати.

Під час надання послуг корпоративним клієнтам особливий ризик у контексті відмивання незаконно отриманих коштів становлять операції, пов'язані з переказом коштів, касове обслуговування та клієнтські операції з цінними паперами. Операції з інкасації, акредитиви та банківські гарантії мають менший ризиковий потенціал.

Під час обслуговування клієнтів – кредитних організацій, найбільший ризик пов'язаний з операціями за рахунками лоро і ностро та операціями з дорогоцінними металами, у той час як депозити та міжбанківське кредитування є менш ризикованими. Одним з завдань співробітника, що взаємодіє з клієнтом, є виявлення та контроль над клієнтами, які можуть використовувати банківські послуги для відмивання незаконно отриманих коштів.

Для підвищення ефективності боротьби зі спробами легалізації незаконних доходів, рекомендується зміцнити роль внутрішнього контролю у банку та забезпечити його незалежність від підрозділів, що забезпечують банківські послуги. Для виявлення тенденцій зі зростанням підозрілих операцій, які можуть призвести до втрати репутації чи санкцій контролюючих органів, служби внутрішнього контролю можуть використовувати загальні індикативні показники, такі як відносний обсяг безготівкових операцій клієнтів у загальному обсязі їхніх платежів та оборотність коштів клієнтів. Рекомендується аналізувати ці показники не за конкретними значеннями, а за їхньою динамікою змін.

У банках, які спеціалізуються на конкретних сферах бізнесу та мають визначену структуру клієнтів, абсолютні значення згаданих показників можуть варіюватися в декілька разів, що об'єктивно відображає специфіку діяльності клієнта. Аналіз динаміки цих показників допомагає утворити уявлення про ймовірність того, що кредитні організації можуть проводити сумнівні операції. При стабільному та постійному розвитку цих показників протягом розглядуваного періоду це вважається позитивним сигналом щодо ефективного управління ризиком відмивання незаконних доходів у банківській установі. Значні відхилення абсолютних значень цих показників від середніх значень протягом короткого періоду, зазвичай, протягом кварталу чи року, можуть свідчити про можливе наявність сумнівної діяльності.

Після завершення процедури оцінки ризиків перед керівництвом банку виникає питання вибору ефективних адміністративних методів управління ними. У практиці банківської діяльності існують два основних методи:

- метод уникнення ризику, який полягає в тому, що банк відмовляється встановлювати договірні відносини та надавати послуги "підозрілим" клієнтам. Цей метод також включає відмову у проведенні операцій з клієнтами, для яких існують достатні підстави вважати, що їхня мета - легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом. Рішення про відмову від прийняття ризику може бути прийняте як на етапі розгляду заяви клієнта про прийняття на роботу, так і на етапі, коли клієнт вже обслуговується в банку;

- метод передачі ризику, який полягає в тому, що банки не мають права відмовити клієнту в здійсненні операції. Тому з метою мінімізації ризику може бути використаний метод передачі ризику, який базується на принципі повідомлення органів влади про всі операції, які формально містять критерії сумніву, зняття відповідальності за своїх клієнтів.

Окрім адміністративних методів, можуть використовуватися економічні, які передбачають розробку та реалізацію політики банку, що базується на

механізмах економічного впливу на рівень ризику та нейтралізації ризиків шляхом створення резервів. Економічні методи реалізуються через створення резервів для відшкодування можливих втрат або встановлення лімітів на параметри трансакцій чи розмір прийнятих ризиків [22].

Також існує особлива категорія методів впливу на ризик банку, до яких відносяться навчання та підготовка персоналу банку, а також отримання державних гарантій. Вибір конкретних методів управління ризиками залежить від досвіду керівника та особливостей банку.

На останньому етапі процесу управління має бути визначений набір параметрів, які об'єктивно відображають фактичну реалізацію компонентів стратегії управління легалізаційними ризиками та правил внутрішнього контролю для підрозділів фінансового моніторингу. Такі дані можна отримати на основі аналізу діяльності банку через внутрішній контроль та процедури незалежного аудиту.

Загалом, управління легалізаційними ризиками в банку є динамічним і безперервним процесом. Алгоритм управління ризиками відмивання коштів із використанням банку представлено на рис. 3.3.

Запропоновані заходи з управління ризиками відмивання незаконних доходів через банківську систему можуть підвищити прозорість в діяльності вітчизняних комерційних банків, поліпшити їхню ділову репутацію та зробити їх більш привабливими для інвесторів. На сьогоднішній день українські банки віддають перевагу врахуванню кредитного ризику, фінансового ризику, операційного ризику та ризику достатності капіталу, вважаючи їх більш актуальними, а ризику, пов'язаному з втягненням у процеси відмивання грошей, приділяється недостатньо уваги. Проте застосування ефективних заходів щодо управління ризиком легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, може сприяти зниженню операційних та фінансових ризиків.

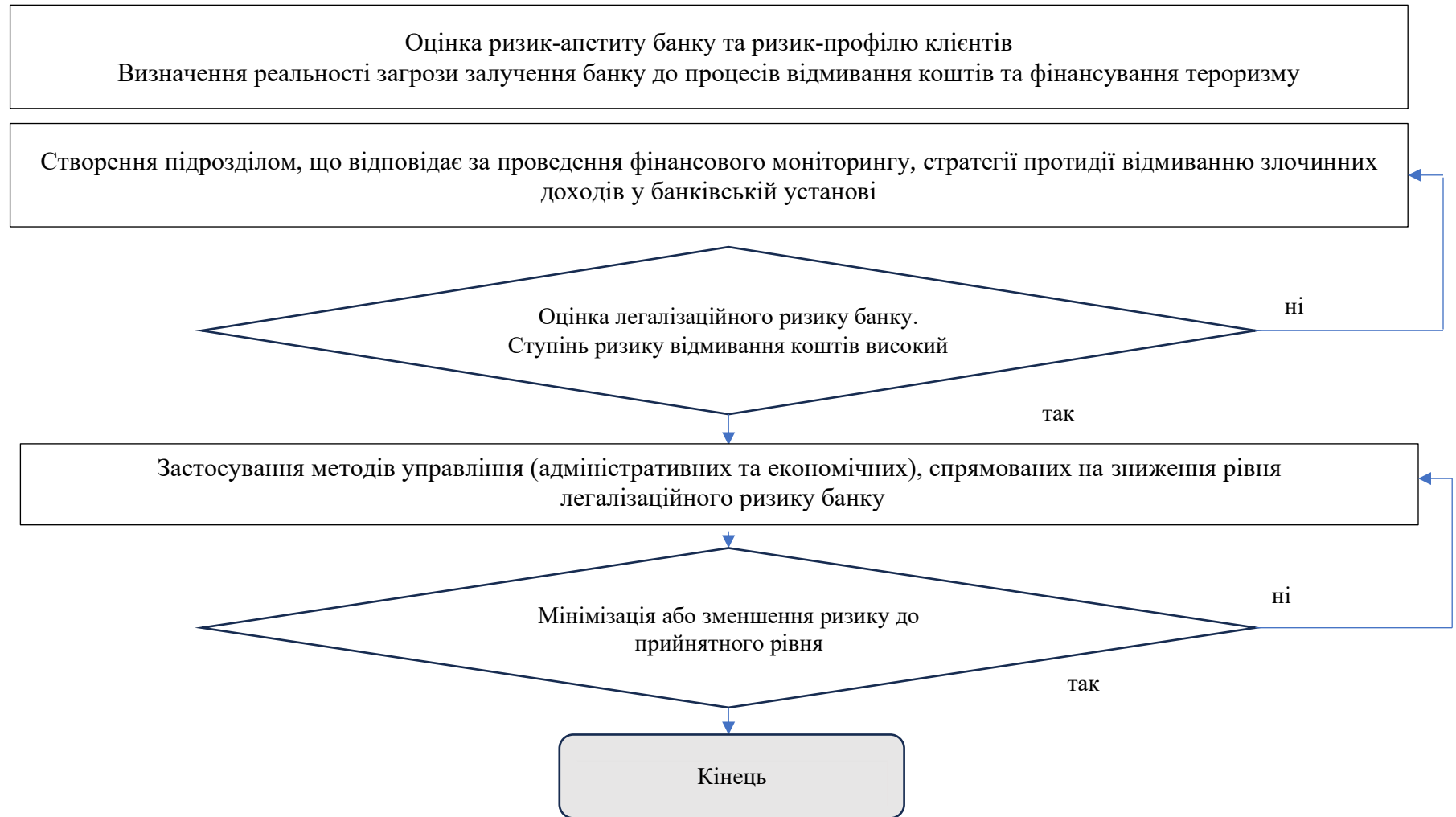

Рис. 3.3. Алгоритм управління ризиками відмиванням коштів у банку

Висновки до розділу 3

Банківські установи часто стають об'єктом легалізації злочинних доходів. Для забезпечення стабільності і недопущення санкцій важливо розробити стратегію запобігання легалізації коштів та фінансуванню тероризму, яка б відповідала меті функціонування банківської установи. Розробка та реалізація такої стратегії базується на оцінці ризиків, пов'язаних із залученням банку до легалізаційних процесів. Для отримання об'єктивної оцінки легалізаційного ризику використовуються різні методи, такі як експрес-метод, рейтинговий метод, метод експертної оцінки та ймовірнісний метод.

Залежно від рівня ризику розробляється відповідна стратегія запобігання легалізації коштів. Банківські установи можуть використовувати різні види антилегалізаційних стратегій, такі як толерантна стратегія, стратегія поміркованого прийняття ризику, стратегія локалізації ризику, стратегія уникнення ризику, стратегія обмеження ризику та стратегія перестрахування.

Системи управління легалізаційними ризиками банківської установи повинні враховувати як зовнішні, так і внутрішні чинники, що сприяють легалізаційним процесам. Зовнішні чинники включають соціально-економічні умови та географічне розташування, а внутрішні – ефективність управління банком, вибір стратегії та методів виявлення легалізаційних ризиків.

Ефективність управління легалізаційними ризиками може бути підвищена за допомогою алгоритму, що базується на виявленні, оцінці ризиків та виборі відповідної стратегії управління легалізаційними ризиками банку.

ВИСНОВКИ

Дана кваліфікаційна робота спрямована на дослідження організаційних принципів банківської діяльності у контексті протидії легалізації доходів, що отримані незаконним шляхом. Під час проведення дослідження було розглянуто теоретичні основи функціонування системи протидії легалізації, організації діяльності банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу та узагальнено правові норми, що регулюють їх діяльність у цій сфері. Запропоновано заходи управління легалізаційними ризиками банківських установ. За результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

1. однією з основних загроз цивілізованої економіки є легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом. З метою ефективної боротьби з цим явищем країни встановлюють систему протидії легалізації на різних рівнях. Україна вже розпочала побудову національної антилегалізаційної системи, зокрема, шляхом створення Державного комітету фінансового моніторингу;
2. банківські установи є ключовими учасниками фінансового посередництва, що призводить до їх частого використання для легалізаційних цілей. Організація діяльності банків у сфері фінансового моніторингу важлива для виявлення та запобігання легалізації доходів;
3. Національний банк України відіграє важливу роль у регулюванні цієї сфери, розробляючи нормативні акти та забезпечуючи контроль за дотриманням законодавства щодо протидії легалізації доходів;
4. банки є головними посередниками у різних сферах економіки та серед верств населення, що робить їх найбільш поширеними фінансовими установами. Сучасний банківський сектор активно використовує цифрові технології та Інтернет у своїй діяльності, що збільшує ризик їх використання для відмивання злочинних коштів та шахрайських дій. Проведені типологічні дослідження Державною службою фінансового моніторингу щодо легалізації через банки

дозволили виявити стандартні схеми, такі як виведення готівки, використання тендерів для виведення бюджетних коштів та відмивання коштів через створення фіктивного доходу від операцій з цінними паперами. Виявлення таких типових схем відмивання дозволяє попередити та відстежувати процеси легалізації.;

5. банківські установи найчастіше інформують Держфінмоніторинг про фінансові операції – понад 77% від загальної кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зареєстрованих у спеціально уповноваженому органі, є банками або їх структурним підрозділом, водночас, 99,55% від всіх отриманих повідомлень у 2022 р. отримано саме від банків. Крім того, понад 90% повідомлень стосуються фінансових операцій, що перевищують порогові значення. Банки також виконують відстеження фінансових операцій клієнтів відповідно до запитів Держфінмоніторингу;

6. ефективність заходів протидії легалізації коштів у банківських установах залежить від здатності керівництва впровадити ефективну внутрішньобанківську антилегалізаційну системи. Ефективне управління ризиками відмивання коштів та обрання відповідної стратегії антилегалізації є ключовими аспектами для банківських установ. Процес управління легалізаційними ризиками у банку передбачає реалізацію таких послідовних етапів: визначення мети та змісту політики банку у сфері ПВК/ФТ, аналіз потенційних ризикових ситуацій, оцінку ризиків, пов'язаних з клієнтами та здатністю банку до ризику, вибір методів управління та розробку стратегії протидії легалізації, а також оцінку результативності заходів антилегалізації;

7. ключовим кроком у втіленні політики банку у сфері ПВК/ФТ є обрання відповідної стратегії протидії відмиванню незаконно отриманих коштів. У банківській практиці, зазвичай, використовують стратегії мінімізації, уникнення, перенесення або прийняття легалізаційного ризику. Вибір тієї чи іншої стратегії залежить від ризик-апетиту банку та рівня ризику залучення банківської установи до легалізаційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прошунін М. М. Фінансовий моніторинг (протиція легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму): навч посібник. К.: Статут, 2010. 224 с.
2. Про запобігання та протицію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
3. Дмитренко Е.С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України. Науковий часопис Національної академії прокуратури. 2014. № 1. С. 43–50. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/1-2014/43-dmytrenko.pdf>
4. Клименко А.О. Організаційно-правові засади діяльності банків в системі заходів протиції легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 /Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2004. 215 с.
5. Патюта І. М. Сучасні схеми і підходи до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом у банківському секторі України. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 6. С. 262-269.
6. Бірюкова І. Г. Основні проблеми фінансового моніторингу у протиції легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2012. № 1(56). С. 235-241.
7. Першин В.Г. Державний фінансовий моніторинг: завдання та функції. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 45-50.
8. Хмельюк А. А. Практика реалізації фінансового моніторингу в Україні. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 20. С. 218-225.

9. Про банки і банківську діяльність: *Закон України* від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

10. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: *Постанова Національного банку України* від 19.05.2020 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>

11. Про затвердження нормативно-правового акта Національного банку України з питань формування файлів інформаційного обміну: *Постанова Національного банку України* від 18.08.2016 № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0373500-16#Text>

12. Про введення воєнного стану в Україні: *Указ Президента України* від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

13. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану: *Постанова Національного банку України* від 23.03.2022 № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#Text>

14. Про здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу під час дії воєнного стану. Лист НБУ від 03.03.2022. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Notice_03032022_19038

15. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

16. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2020 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>

17. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2021 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/2021-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2021-rik.html>

18. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2022 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/2022-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2022-rik.html>

19. Внукова Н.М. Ризик-орієнтований підхід суб'єктів первинного фінансового моніторингу до класифікації клієнтів. Сучасні проблеми фінансового моніторингу: матеріали Всеукр. науково-практ. конф., (23 листоп. 2018 р.) Харків. С. 20–24.

20. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/about>

21. Політика у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://static.privatbank.ua/files/0000003167714015.1.0.pdf?_gl=1*iqk0gb*_ga*MTE1Mjk5NDIxNy4xNjAxNTMyNzEw*_ga_C7N2L9YCQ9*MTcwOTQ3NzY5OC4zM S4xLjE3MDk0Nzc3NTAuOC4wLjA.

22. Мордань Є. Ю., Бондаренко Є. К., Кальченко Я. І., Давиденко Ю. С. Банківські ризики легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: сутність, види та система управління. *Економіка та держава*. 2021. № 1. С. 115-123.

23. Омельченко О. І., Островський Д. М. Шляхи мінімізації ризиків легалізації доходів клієнтів банку. *БІЗНЕСІНФОРМ* № 6. 2019. С.239-245

24. Морозов А. В. Використання фінансового аналізу з метою протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму. *Фінанси та кредит*. 2008. № 34 (322). С.60

25. Глущенко О. О., Семеген І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія. Київ: УБС НБУ, 2014. 386 с.

26. Худокормова М. І. Управління ризиками легалізації злочинних доходів як новітня вимога світової спільноти *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 6. С. 226-232.

27. Уткіна О. В. Система управління банківськими ризиками легалізації

доходів, отриманих злочинним шляхом: дис. ... к-та еконо. наук: 08.00.08. ДВНЗ "Університет банківської справи". Київ, 2019. 218 с.

28. Ризики використання готівки. Державна служба фінансового моніторингу України. 2017. URL: <https://zakon.help/article/tipologii-legalizacii-vidmivannya-dohodiv-oderzhanih/>.

29. The World Bank Risk Assessment Methodology. (2016). URL: https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_World_Bank.pdf

30. Savona, E.U., Riccardi, M. Assessing the risk of money laundering: research challenges and implications for practitioners. *Eur J Crim Policy Res.* 2019. 25. 1–4.

31. Дмитров С. О., Медвідь Т. А. Новітня компонента в системі банківських ризиків. *Науково-практичний журнал Вісник Національного банку України.* 2010. № 4 (170). С. 11-14

32. Краліч В. Р. Фінансовий моніторинг у забезпеченні функціонування системи економічної безпеки банківських установ в Україні: автореф. дис. ... канд. ек. наук: спец. 21.04.02. Київ, 2010. 22 с.

33. Журибіда Н. Р. Особливості формування стратегії економічної безпеки банків. *Причорноморські економічні студії.* 2020. Випуск 53. С.24-30.

34. Кривонос Л. В. Державне регулювання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: сучасний стан і шляхи розвитку. *Держава та регіони. Серія «Державне управління».* 2014. № 1. С. 19-25.

35. Колодізєв О. М., Коцюба О. В. Зростання ролі банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу на етапі мінімізації ризиків відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом. *Банківська справа.* 2018. № 1-2. С. 7–21.

36. Єгоричева С. Б. Організація фінансового моніторингу в банках: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2014. URL: https://pidruchniki.com/68423/bankivska_sprava/

37. Відмивання грошей і міжнародні банки. URL: <http://voprosik.net/otmyvanie-deneg-i-mezhdunarodnye-banki>
38. Коваленко В.В., Єгорова А.С. Імплементція міжнародного досвіду в системі оцінювання банківського ризику легалізації доходів отриманих злочинним шляхом. *Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. №11-12, 2021. С.33-41.
39. Поплевічева Н. Державні засади запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, через інституції фінансового ринку. *Банківська справа*. 2011. № 3. С.87-94
40. European Commission. Methodology for assessing money laundering and terrorist financing risks affecting the internal market and related to cross-border activities. 2015. URL: <https://fatfplatform.org/assets/04112015-Methodology-SNRA-Clean-v1.1.pdf>